

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Nepříčetnost a zmenšená příčetnost
(Insanity and Decreased Sanity)**

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Irena Dvořáková, Ph. D.

Zpracovala:

Erika Hájková

Olomouc
2010

Já, níže podepsaná Erika Hájková, autorka diplomové práce na téma **Nepříčetnost a zmenšená příčetnost**, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI,
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého v Olomouci. Realizaci zpřístupnění zajistí ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého v Olomouci – Informační centrum UP. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci na téma **Nepříčetnost a zmenšená příčetnost** zpracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne .....

.....
Erika Hájková

Děkuji tímto vedoucí své diplomové práce, JUDr. Ireně Dvořákové, Ph. D., za příjemnou spolupráci, odborné vedení, cenné rady a podnětné připomínky, kterými mi byla nápomocna při zpracování této diplomové práce.

Obsah

Přehled používaných zkratk	6
Úvod	7
1. Pojmové vymezení nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti	9
1.1. Nepřičetnost	9
1.2. Zmenšená přičetnost	10
2. Historický vývoj nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti	12
2.1. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti	12
2.1.1. Období před vydáním Constitutio Criminalis Theresiana	12
2.1.2. Constitutio Criminalis Theresiana (1768)	13
2.1.3. Obecný zákoník o zločinech a jejich trestání (1787)	14
2.1.4. Zákoníky o zločinech a přestupcích (1803, 1852)	15
2.1.5. Pohled na problematiku nepřičetnosti na konci 19. století a začátku 20. století	15
2.1.6. Období první čs. republiky	16
2.1.7. Trestní předpisy v období Protektorátu Čechy a Morava	17
2.1.8. Trestní zákon z roku 1950	18
2.1.9. Trestní zákon z roku 1961	18
2.2. Vývoj právní úpravy zmenšené přičetnosti	19
3. Platná právní úprava nepřičetnosti	21
3.1. Srovnání platné a účinné právní úpravy nepřičetnosti s právní úpravou předchozí... ..	21
3.2. Právní úprava nepřičetnosti podle nového trestního zákoníku	23
3.2.1. Biologické kritérium přičetnosti	24
3.2.2. Psychologické kritérium přičetnosti	26
4. Platná právní úprava zmenšené přičetnosti	28
5. Koncepce tzv. relativní – podmíněné trestní odpovědnosti u mladistvých	30
6. Nepřičetnost způsobená návykovými látkami	33
6.1. Obecný výklad	33
6.2. Návykové látky	34
6.3. Trestné činy spáchané pod vlivem návykové látky	36
6.4. Trestný čin opilství	36
6.4.1. Historický vývoj trestného činu opilství	36

6.4.2. Platná právní úprava trestného činu opilství	39
6.4.3. Trestný čin opilství v judikatuře.....	42
7. Duševní poruchy a znalecké posuzování z oboru psychiatrie	44
7.1. Psychopatie.....	44
7.2. Sexuální deviace.....	46
7.3. Alkoholologie	49
7.3.1. Alkohol.....	49
7.3.2. Duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem alkoholu.....	50
7.3.3. Chronický alkoholismus a duševní poruchy	51
7.3.4. Soudní význam alkoholismu	51
7.4. Znalecké posuzování	52
7.4.1. Právní význam znaleckého posuzování.....	52
7.4.2. Problematika posuzování duševního stavu	55
7.4.3. Psychiatrický znalecký posudek.....	55
8. Právní úprava sankčních důsledků nepřítetnosti a zmenšené přítetnosti.....	57
8.1. Trestní sankce a obecné zásady pro jejich ukládání.....	57
8.2. Tresty.....	58
8.2.1. Nepřítetný pachatel.....	58
8.2.2. Zmenšeně přítetný pachatel	59
8.3. Ochranná opatření	60
8.3.1. Ochranná opatření dle trestního zákoníku.....	60
8.3.2. Ochranná opatření dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže	62
9. Srovnání naší právní úpravy s právními úpravami v zahraničí.....	64
9.1. Obecný výklad.....	64
9.2. Francie	64
9.3. Německo.....	65
Závěr.....	67
Anotace.....	69
Annotation.....	70
Příloha č. 1	71
Příloha č. 2	72
Seznam použité literatury.....	73

Přehled používaných zkratk

tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
zák. mládeže	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Úvod

„Příčetnost pachatele je jedním z předpokladů viny ve smyslu trestního práva. Je to duševní schopnost intelektuální, schopnost hodnotit jednání a uvědomovat si jeho případnou protiprávnost a schopnost ovládat podle toho své jednání.“¹

Pro oblast trestního práva je problematika nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti velice významná. Posouzení otázky, zda byl pachatel trestného činu v době jeho spáchání přičetný či nikoliv hraje velmi důležitou roli především z hlediska zjišťování pachatelovy trestní odpovědnosti za daný trestný čin. Zatímco přičetný pachatel je schopen si plně uvědomit dosah svého jednání a jeho možné škodlivé následky, nepřičetný pachatel toho schopen není, a proto nemůže být shledán trestně odpovědným.

Pachatel trestného činu, u něž byla zjištěna zmenšená přičetnost, bude i přesto trestně odpovědný, avšak jeho zmenšená přičetnost v době činu bude důvodem zvláštního postupu, který vůči němu bude během trestního řízení uplatňován.

Tématem diplomové práce je tedy nepřičetnost a zmenšená přičetnost. Jde o problematiku velice zajímavou, rozsáhlou a především velice aktuální, protože trestné činy spáchané pachateli trpícími duševní poruchou nebo pachateli pod vlivem návykových látek patří mezi nejčastější a kriminálně nejsložitější případy.

Začátkem letošního roku bylo v Českých Budějovicích zahájeno vyšetřování případu dvojnásobné vraždy. Pachatelem byl mladý muž, nevlastní syn jedné z obětí. I přesto, že pachatel spáchal již dříve mnoho přestupků a obětí vraždy v minulosti opakovaně vyhrožoval, na základě znaleckého posudku z oboru psychiatrie byl případ vždy odložen. Pachatel trpěl schizofrenií a úřady vydaly dokonce příkaz k jeho ambulantní léčbě.² Jde tu o jeden z mnoha případů, kdy trestný čin spáchala osoba, která v době jeho spáchání trpěla duševní poruchou.

Cílem práce je proto vystihnout nepřičetnost a zmenšenou přičetnost a popsat jejich hlavní pojmové znaky. Protože tematika nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti souvisí v našem trestním právu zejména s duševními poruchami a jejich vlivem na duševní stránku pachatelů trestných činů, zaměřím se také na psychiatrické otázky týkající se duševních poruch,

---

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 96.

² <http://zpravy.idnes.cz/vrah-zastrelil-manzele-v-jejich-byte-v-budejovicich-zadrzeli-ho-v-nemecku-112/krim_i.asp?c=A100211_090036_krimi_js>

s důrazem na psychopatie a sexuální deviace. Nová právní úprava duševní poruchy v trestním zákoníku účinném od 1. 1. 2010 by mi v tomto měla poskytnout jakýsi „odrazový můstek“.

Dříve než vymezím samotné instituty nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti a jejich význam z hlediska současného trestního práva, pozastavím se ještě nad jejich historickým vývojem. V rámci výkladu o platné právní úpravě nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti v novém trestním zákoníku se pozastavím také nad jejím srovnáním s právní úpravou předchozí. Samostatnou pozornost věnuji také nepřičetnosti způsobené návykovými látkami, neboť trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu nebo drog jsou často těmi nejzávažnějšími trestnými činy vůbec.

S otázkou duševních poruch a tedy i duševních poruch vyvolaných zneužíváním návykových látek úzce souvisí také oblast znaleckého posuzování. Jedním z cílů práce je také podat stručný nástin znaleckých posudků z oboru psychiatrie, které jsou nezbytnou součástí trestního řízení v oblasti dokazování. Psychiatrie jako stěžejní a pomocná věda v této trestněprávní oblasti bude velmi významně prostupovat takřka celou mou práci.

Svoji práci bych ráda uzavřela kapitolou o sankčních důsledcích nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti a také rozbořem několika zahraničních právních úprav.

Tématika nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti v trestním právu je velice rozsáhlá a odborná. Přesto se však pokusím podat alespoň stručný nástin těchto institutů a zdůraznit tak jejich místo v současném trestním právu.

1. Pojmové vymezení nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti

V samém úvodu své diplomové práce bych chtěla představit problematiku nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti a zdůraznit důležitost těchto pojmů v trestním právu. Především bych v této části ráda uvedla několik názorů trestněprávní nauky, které se dané problematiky týkají.

Předmětem této úvodní kapitoly je tedy obecné nastínění celé problematiky. Podmínky, které musí být splněny k tomu, abychom pachatele mohli označit za nepřičetného, stejně jako důsledky s tím spojené, vymežím v dalších částech své práce.

1.1. Nepřičetnost

„Formálně je možno přičetnost definovat jako způsobilost k trestným činům, pokud závisí na duševních vlastnostech pachatele.“³ I z této definice lze dovodit, že pojem nepřičetnosti je v teorii trestního práva nerozlučně spojen především s osobou pachatele trestného činu.

Pachatel trestného činu, tedy fyzická osoba naplňující svým jednáním znaky skutkové podstaty některého z trestných činů uvedených v trestním zákoníku, musí mít určité vlastnosti. Jednou z těchto vlastností je splnění zákonem stanovené věkové hranice trestní odpovědnosti, tou druhou potom tzv. duševní vlastnost, a tou je přičetnost.⁴

Ne vždy lze tedy osobu, která naplnila znaky skutkové podstaty některého z trestných činů, označit za pachatele trestného činu a následně ji potom činit za tento čin trestně odpovědnou. Pokud u fyzické osoby chybí buď dosažení zákonem stanovené věkové hranice, nebo chybí její přičetnost jako duševní vlastnost, není ji možné jako pachatele trestného činu posuzovat.

„Nepřičetnost je speciální právní pojem, který patří do oblasti trestního práva. Nedá se tedy tvrdit, že nepřičetnost je totožná se zbavením nebo omezením způsobilosti k právním úkonům podle občanského práva (je ovšem zřejmé, že jestliže tedy u pachatele bude omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, je to typický případ podnětu k tomu, aby

---

³ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 8.

⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 39.

orgány činné v trestním řízení posoudily, zda je třeba v trestním řízení zkoumat duševní stav pachatele z hlediska nepřičetnosti).“⁵

Na tomto místě bych se ještě ráda zmínila o podmínkách trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů provinění. U mladistvých pachatelů provinění je stanovena zvláštní podmínka ke splnění trestní odpovědnosti, a to zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení § 5 odst. 1 tohoto zákona je touto podmínkou dosažení rozumové a mravní vyspělosti u mladistvého pachatele tak, aby mohl rozpoznat protiprávnost provinění nebo ovládnout své jednání.⁶

Podmínky trestní odpovědnosti a problematiku pachatele trestného činu ve své práci podrobněji rozeberu v kapitole o právní úpravě nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti.

„Otázku nepřičetnosti je třeba zkoumat, vznikne-li pochybnost o přičetnosti obviněného. Jde o otázku právní. Její posouzení náleží orgánům činným v trestním řízení na základě skutečností, vyplývajících z provedených důkazů. Povaha této problematiky ovšem vyžaduje, aby její posouzení bylo založeno na odborných znalostech z oboru psychiatrie. Vyžaduje tedy provedení důkazů znalcem.“⁷

Ráda bych také na těchto místech své práce poznamenala, že psychiatrie jako obor hraje velice významnou roli při zkoumání nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti z hlediska páchaní trestných činů. Zabývá se totiž vlivem duševních poruch na duševní stránku fyzických osob a tím napomáhá výrazným způsobem při zjišťování, zda byla naplněna kritéria nepřičetnosti u konkrétních pachatelů. Tato skutečnost je v mé práci důležitá, a proto se psychiatrie jako obor, stejně jako tematika duševních poruch prolíná celou mou diplomovou prací.

1.2. Zmenšená přičetnost

Druhým zásadním pojmem mé diplomové práce je pojem zmenšená přičetnost.

Tady se nejprve musím zmínit o tom, že náš právní řád tento pojem výslovně definuje, a to v ustanovení § 27 tr. zák. To vidím jako důležitý rozdíl co se týče právní úpravy nepřičetnosti

---

⁵ KÓNYOVÁ, Enikö. *Nepřičetnost: problematika právní úpravy v trestním zákoně České republiky de lege lata a de lege ferenda*. Praha: Univerzita Karlova, 1998, s. 13.

⁶ § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

⁷ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 8 - 9.

a zmenšené přičetnosti. V ustanovení § 26 tr. zák. je totiž vymezena nepřičetnost, avšak výslovně zde pojem nepřičetnosti uveden není. Jde spíše o negativní vymezení trestní odpovědnosti pachatele trestného činu. Je to také významný rozdíl mezi předchozí právní úpravou v trestním zákoně (z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon) a nynější právní úpravou v trestním zákoníku účinném od 1. 1. 2010. Ve zmíněném trestním zákoně zmenšená přičetnost nebyla vůbec vymezena. Naopak nový trestní zákoník již na zmenšenou přičetnost pamatuje ve speciálním ustanovení § 27.

V úvodu této kapitoly jsem uvedla, že přičetnost je jakási duševní vlastnost pachatele trestného činu a že tato vlastnost je nezbytnou pro to, aby bylo možno hovořit o pachatelově trestní odpovědnosti. Pokud budu tedy vycházet z této teorie, pak již ze samotného názvu pojmu zmenšená přičetnost můžu snadno dovodit, že tento předpoklad přičetnosti u pachatele trestného činu sice skutečně je, ale zároveň je nějakým způsobem redukován. Jinými slovy, předpoklady přičetnosti jsou sice splněny, ale jsou určitým způsobem oslabeny. „Zmenšená přičetnost jako okolnost, která spolupůsobila při spáchání trestného činu, vytváří zvláštní situaci. Často totiž nelze vůči pachateli postupovat takovým způsobem, který bývá zpravidla účinný v obvyklých případech. Z tohoto důvodu se u pachatelů, kteří se dopustili trestného činu ve stavu zmenšené přičetnosti, dává možnost odchylné volby sankcí, s přihlédnutím k nutnosti ochrany společnosti před takovým pachatelem.“⁸

---

⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 10.

2. Historický vývoj nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti

Přijetí nového trestního zákoníku, s datem účinnosti od 1. 1. 2010, znamenalo pro naše trestní právo velký zlom.

Při každém vytváření něčeho nového a pokrokového je však dle mého názoru třeba respektovat také to, co již bylo vytvořeno v dobách minulých. Je třeba poučit se ze starých chyb a případných nedostatků a snažit se jich v budoucnu vyvarovat. Nezbytná je také snaha přičinit se o to, aby to nové, co má být teprve vytvořeno, odpovídalo požadavkům určitosti a srozumitelnosti právního řádu a rovněž přispívalo k právní jistotě adresátů právních norem. Preciznost, ostražitost, ale také respekt k právním úpravám starším by vždy měla převážet nad přehnanou pokrokovostí.

Nejen proto následuje v mé diplomové práci kapitola o historickém vývoji nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti, neboť „není na škodu podívat se zpět do historie a sledovat vývoj jednotlivých právních institutů. Jednou z nejdůležitějších otázek v trestním právu je otázka odpovědnosti osoby, která nemůže ovládat své jednání, popř. nemůže rozpoznat, že její jednání je pro společnost nebezpečné, škodlivé či protiprávní. Kritéria, za kterých trestní zákony prohlašovaly tzv. nepřičetné osoby za trestně neodpovědné, se postupem doby měnila – od velmi kasuistických úprav až po pružné definice současné. Podobně se měnil náhled na případnou trestní odpovědnost osob, které si svou nepřičetnost zaviněně způsobily samy.“⁹

2.1. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti

2.1.1. Období před vydáním *Constitutio Criminalis Theresiana*

„Již v římském právu nacházíme odlišnost postihu trestných činů spáchaných duševně nemocnými.“¹⁰ „Římské právo znalo „furiosa“ (později demens a mente captus), kterému promíjelo trest, avšak mohl být držen, byl-li nebezpečný.“¹¹

Výraz „furiosus“ znamená v doslovném překladu z latiny „šilenej“ či „zuřivý“. I tento fakt svědčí o tom, že staří Římané si dobře uvědomovali abnormalitu v mysli a duševních

⁹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

¹⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 11.

¹¹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

pochodech tohoto jedince. Ani kanonické právo tzv. furiosa netrestalo, stejně jako tzv. osoby „blbého“, „náměsíčníka“ či „osoby jednající v horečce.“¹²

Constitutio Criminalis Carolina, Útrpný soudní řád císaře Karla V. z roku 1532, byl podpůrně platný i v našich zemích do roku 1768. Jeho největším přínosem v problematice nepřičetnosti bylo to, že kazuisticky upravil vyloučení trestní odpovědnosti bezesmyslných (pro případy usmrcení), ve zvláštních případech pak upravil stanovení trestu radou znalců (ostatní zločiny). Dále pak tento zákoník vyjímá z trestnosti sebevrahy pro určitá závažnější duševní postižení. K duševní způsobilosti a věku pachatelů se přihlíželo i v českém městském právu (Brikcího práva městská, 1534; Koldínova Práva městská království českého, 1579). „Constitutio Criminalis Ferdinandeae z roku 1656 netrestala zcela bezesmyslné. Později Constitutio Criminalis Josephina, Český Hrdelní řád Josefa I. z roku 1707, netrestal toho, kdo byl zcela zbaven rozumu, a mírnil trest u těch, kdo byli rozumu zbaveni částečně.“¹³

2.1.2. Constitutio Criminalis Theresiana (1768)

Snad nejprínosnějším a nejpokrokovějším mezi historickými zákonodárnými díly byla Constitutio Criminalis Theresiana. V roce 1768 ji vydala Marie Terezie a dílo vycházelo ze starší tzv. Ferdinandey (1656) a Josephiny (1707). Constitutio Criminalis Theresiana platila pro celé rakouské císařství kromě Uher.¹⁴

Svou povahou byla poněkud zastaralým dokumentem, avšak pokud vezmeme v úvahu nepřičetnost a její právní úpravu, byla Constitutio Criminalis Theresiana značně pokroková. V článku třetím § 5 je totiž stanoveno kdo může spáchat tzv. přečinění:

„Přečinění mohou všichni a jeden každý bez rozdílu stavů, a pohlaví se vinný učiniti, kteří požívání svého rozumu, a svobodnou vůli mají; naproti tomu oni, kterým na jednom aneb na druhém schází, přečinění neschopni jsou. Co tedy od nerozumného hovada, od nesmyslných, a jiných rozumu zbavených lidí, aneb z neodolatelné moci se stává, za žádné přečinění se nepokládá.“¹⁵

Na dalších místech se pak Theresiana zabývá přímo okolnostmi neboli tzv. okolostojičností, které pro nepřičetnost či zmenšenou přičetnost trest vylučují nebo jej zmírňují. Tyto okolnosti byly označovány za polehčující a soud k nim musel přihlídnout

¹² ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

¹³ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

¹⁴ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35 - 36.

¹⁵ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 36.

ex officio. Polehčující okolnosti jsou zde pak také obecně vymezeny jako „vada a schodek na rozumu a smyslech“ (defectus rationis) či „úplné mysli zmatení“ (plena mentis emotio), pro které se trest u pachatele přečinění úplně zakazoval. Zvláštní pozornost byla také věnována spáchání činu v prudkém pohnutí mysli nebo zmatení. Jako okolnost vylučující uložení řádného trestu se považovalo jednání osob náměsíčných, které se dopustily svého činu ve spánku.¹⁶

2.1.3. Obecný zákoník o zločinech a jejich trestání (1787)

Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung, neboli Obecný zákoník o zločinech a jejich trestání, který byl vydán v roce 1787, nahradil jako již mnohem modernější zákoník celkem zastaralou Theresianu. Podnět k jeho vydání dal sám Josef II. a měl již odrážet myšlenky osvícenství. Byl zpracován dokonalou legislativní technikou s využitím abstraktních norem a pravidel, což je hlavním rozdílem oproti starší Theresianě. Pokrokový byl tento nový zákoník také v tom, že vůbec jako první zakotvil zásadu „nullum crimen, nulla poena sine lege“. Uznával absolutní teorii a posuzoval trest jako odplatu za zlý skutek. Na pachatele zákoník pohlížel jako na nezávislou osobu s vlastní svobodnou vůlí, a tedy odpovědnou za své jednání. Základem byla tedy myšlenka „nullum crimen sine culpa“.¹⁷

„Nepříčetnost zde byla vyložena právě v souvislosti s lidskou svobodnou vůlí. „Podle ustanovení § 4 zákoníku nebyl kriminálním zločincem, kdo spáchal zlý skutek bez zlého úmyslu, ačkoli byla na jeho straně vina.“¹⁸

Nedostatek svobodné vůle zprošťuje obvinění z kriminálního zločinu v případech, pokud nesmyslný pachatel je zcela zbaven rozumu nebo pokud byl zlý skutek spáchán v opojení, které si pachatel přivodil náhodně bez úmyslu spáchat zločin. Dále v případech, kdy je pachatel dětského věku, tj. před dovršením dvanácti let nebo pokud při konání bylo dáno donucení či neodolatelné násilí. V neposlední řadě by sem podle Obecného zákoníku o zločinech a jejich trestání patřil také omyl.¹⁹

---

¹⁶ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 36.

¹⁷ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 37.

¹⁸ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 37.

¹⁹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 37.

2.1.4. Zákoníky o zločinech a přestupcích (1803, 1852)

„Pod vlivem Velké francouzské revoluce byla již roku 1796 zavedena osnova nového trestního zákoníku jako Západohaličský trestní zákoník („Františkána“), po úpravách pak byla roku 1803 přijata pro celou monarchii (kromě Uher). Česky byla vydána jako „Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky“, neboli též „Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích“.²⁰

V roce 1852 pak vznikl nový trestní zákon, a to „Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, který z původního zákoníku z roku 1803 vycházel. Na rozdíl od něj však již neupravoval procesní právo a vycházel z tzv. tripartice zločinů, přečinů a přestupků. Nepříčetnosti se zde týkala ustanovení o „důvodech vylučujících zlý úmysl.“ Ty byly v podstatě shodné s důvody uvedenými v Obecném zákoníku o zločinech a jejich trestání. Rozdílem je zde věková hranice čtrnácti let u pachatele, která se tak posunula od tzv. dětského věku o dva roky.²¹

2.1.5. Pohled na problematiku nepřičetnosti na konci 19. století a začátku

20. století

„V duchu recepce rakouského a uherského práva československým státem tvořily páteř odvětví trestního práva rakouský trestní zákoník z roku 1852 v novelizovaném znění k 28. říjnu 1918 a paralelně trestní předpisy původně uherské.“²²

Na konci 19. století se při dovozování pojmu přičetnosti, resp. nepřičetnosti začala objevovat nová řešení, a to v podobě požadavku dvojí psychické schopnosti – schopnosti rozpoznávací, čili schopnosti rozpoznat škodlivost činu, a schopnosti dispoziční, tedy schopnosti jednat podle rozpoznání. Teorie tak postupně došla k závěru, že přičetnost předpokládá především schopnost svobodného rozhodnutí.²³

S koncem 19. století také přichází nový pohled na úpravu nepřičetnosti. Přednost se dává tzv. smíšené biologicko-psychologické úpravě. Biologickými kritérii byly především duševní porucha a bezvědomí (porucha vědomí). Mezi poruchy vědomí se řadily stavy jako opilost, hypnóza, apod. Dalším takovým biologickým kritériem mohla být duševní slabost nebo

²⁰ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 38.

²¹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 38.

²² MALÝ, Karel, a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde a. s. , 1997, s. 337.

²³ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 5, s. 38.

slabomyslnost (dnes se nazývá mentální retardací). Zákon obecně mezi biologická kritéria řadil duševní chorobu, poruchu vědomí a nedostatek věku.²⁴

Co se týče psychologických kritérií, patřily sem dvě pachatelovy schopnosti, a to schopnost rozpoznávací a určovací.

„Způsobilostí rozpoznávací se mínil takový stupeň intelektu, aby člověk mohl chápat bezprávnost svých činů (zralost rozumová či intelektuální). Způsobilost určovací znamenala způsobilost klást účinný odpor pohnutkám pudícím pachatele k činům, jejichž bezprávnost je mu známa (zralost mravní či morální).“²⁵ Tady už se pojetí nepřičetnosti a jejích kritérií značně podobá dnešnímu pojetí.

Pokud jde o otázku věku, za zcela nepřičetné byly považovány děti do desátého roku věku. Ve věku od deseti do čtrnácti let byl pak čin jinak považovaný za zločin posuzován jako přeštep. Osoby od čtrnáctého roku věku se již považovaly za dospělé, a tedy za zcela přičetné.²⁶

2.1.6. Období první čs. republiky

Ve 20-tých letech 20. století se objevovala definice nepřičetnosti, která byla již zcela založena na smíšené, biologicko-psychologické metodě. V osnově nové právní úpravy z roku 1926 se nepřičetností zabývá především § 19: „Trestný není, kdo pro chorobu duševní, slabomyslnost nebo poruchu vědomí v době činu nemůže rozpoznati bezprávnost svého činu nebo řídití své jednání podle správného rozpoznání.“²⁷

Později se úprava nepřičetnosti ještě změnila a byla upravena takto: „Kdo pro duševní chorobu, pro slabomyslnost nebo pro poruchu vědomí nemohl v době činu rozpoznati bezprávnost svého činu nebo řídití své jednání správným rozpoznáním, není pro tento čin trestný. Kdo si však poruchu vědomí, v níž se činu dopustil, způsobil v úmyslu, aby v ní spáchal onen čin, je trestný, jako by se ho byl dopustil úmyslně. Porucha vědomí nevylučuje ani nezmírňuje trestní odpovědnost za nedbalé jednání, jestliže ji viník zavinil a aspoň mohl předvídati, že v ní může způsobiti trestný výsledek.“ Rozdílem je zde především vyjádření schopnosti pachatele rozpoznat bezprávnost svého činu v minulém čase, což je mnohem více

---

²⁴ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 5, s. 38.

²⁵ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 5, s. 38.

²⁶ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 5, s. 39.

²⁷ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 6, s. 29

žádoucí z hlediska toho, že nepřičetnost by se měla zkoumat z hlediska konkrétního činu a v době činu.²⁸

Kallab vymezuje přičetnost ve smyslu trestního práva jako duševní vlastnosti, jež pachatel trestného činu musí mít, aby ve smyslu trestního práva za něj mohl odpovídati. Zákon k přičetnosti pachatele vyžaduje schopnosti intelektuální (schopnost hodnotit své jednání a uvědomit si jeho protiprávnost) a vlastnosti volní (ovládat své jednání). Tyto schopnosti pak mohou být vyloučeny úplným bezvědomím nebo abnormální činností duševní. Zabývá se zde také otázkou náboženského pojmu svobody vůle a právního pojmu přičetnosti. Dochází k závěru, že tyto pojmy nemají nic společného. Stejně tak podle Kallaba nejsou totožné pojmy duševní zdraví a přičetnost.²⁹

2.1.7. Trestní předpisy v období Protektorátu Čechy a Morava

V období Protektorátu Čechy a Morava (tedy od roku 1939) byla na našem území zavedena působnost dalšího trestního práva, a to práva německého. To platilo především pro německé státní příslušníky. Pro ostatní osoby platilo trestní právo protektorátní, kterým bylo dosavadní trestní právo.³⁰

Co se týče právní úpravy nepřičetnosti, v německém trestním zákoníku byla značně modernější: „Trestné jednání není dáno, jestliže pachatel v době činu pro poruchu vědomí, chorobnou poruchu duševní činnosti nebo duševní slabost nebyl schopen rozpoznat nedovolenost činu nebo podle tohoto rozpoznání jednat.“³¹

Německý zvláštní zákon pro trestní soudnictví nad mládeží považoval za trestně neodpovědné děti do dovršení čtrnácti let věku. Podmíněně byla pak trestně odpovědná osoba mezi čtrnáctým a osmnáctým rokem svého věku, a to za předpokladu dosažení takového stupně duševního a mravního vývoje, aby byla schopna rozpoznat nezákonnost svého činu a podle tohoto rozpoznání pak určit své jednání.³²

---

²⁸ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 6, s. 30.

²⁹ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha : Melantrich, 1935, s. 39 - 40.

³⁰ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 38.

³¹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 38.

³² ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 39.

2.1.8. Trestní zákon z roku 1950

Trestní zákon z roku 1950 nahradil stávající trestní zákon z roku 1852 a zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931. Přinesl některé nové instituty, z nichž nejdůležitějším byla nová koncepce trestného činu, tzv. materiální pojetí trestného činu.³³ Nepříčetnost zde byla upravena takto:

„Kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat, že jeho jednání je pro společnost nebezpečné, nebo ovládat své jednání, není za takový čin trestně odpovědný.“³⁴ Toto pojetí je tak oproti předchozím právním úpravám značně zjednodušené a biologické kritérium, tedy duševní porucha je zde pojato stručně, bez výčtu jednotlivých forem duševní poruchy. Co se týče psychologického kritéria nepřičetnosti, tady již bylo upraveno jako schopnost rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost, narozdíl od minulé právní úpravy, která zdůrazňovala schopnost pachatele rozpoznat bezpráví.³⁵

Protože po vydání trestního zákona z roku 1950 neexistoval samostatný zákon o trestním soudnictví nad mládeží, byla tato problematika řešena přímo v trestním zákoně, a to ve zvláštní části nazvané „Zvláštní ustanovení o trestání mladistvých“.³⁶

2.1.9. Trestní zákon z roku 1961

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. si kladl za cíl odstranit nedostatky trestního zákona z roku 1950, který byl podle zákonodárců přijat velmi rychle a přílišně se inspiroval staršími právními úpravami.³⁷

Nepříčetnost upravoval tento nový trestní zákon v § 12 pod označením Nepříčetnost. Systematicky bylo umístěno v části první (obecné), hlavě druhé (Základy trestní odpovědnosti). Toto ustanovení přesně znělo:

„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“ Ve druhém odstavci § 12 se dále uvádělo: „Ustanovení odstavce 1 se neužije, přivede-li se pachatel

---

³³ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 40.

³⁴ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 40.

³⁵ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 40.

³⁶ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 40.

³⁷ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 43.

do stavu nepřičetnosti, byť i z nedbalosti, požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku.“³⁸

Ustanovení v odstavci druhém § 12, tedy nepřičetnost vyvolaná požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, vycházelo z koncepce převzaté ze sovětského práva, kdy osoba, která spáchala trestný čin ve stavu opilosti, nemohla být zproštěna trestní odpovědnosti. V praxi se toto problematické ustanovení setkávalo často s výkladovými problémy, kdy vyvstávalo mnoho otázek především co se týče zavinění. „Nejen proto došlo novelou zákonem č. 175/1990 Sb., s účinností od 1. 7. 1990 k formulační změně odstavce druhého, kdy byla slova „požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku“ nahrazena slovy „vlivem návykové látky“. Tato změna souvisela především se zavedením pojmu návykové látky do trestního zákona.“³⁹

Další změna pak následovala o dva roky později, kdy byl odstavec druhý z ustanovení o nepřičetnosti vypuštěn, a to na základě novely č. 557/1991 Sb., s účinností od 1. 1. 1992. Byla tak zavedena skutková podstata trestného činu „Opilství“. Ustanovení o opilství pak znělo:

„Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.“ Ve druhém odstavci téhož ustanovení se dále uvádělo: „Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“⁴⁰

2.2. Vývoj právní úpravy zmenšené přičetnosti

Vývoj zmenšené přičetnosti v právní úpravě na našem území šel povětšinou ruku v ruce s právní úpravou nepřičetnosti. Tak například český hrdelní řád Josefa I. z roku 1707 netrestal toho, kdo byl zcela zbaven rozumu, a mírnil trest u těch, kdo byli rozumu zbaveni částečně.⁴¹

---

³⁸ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 43.

³⁹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 43 - 44.

⁴⁰ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 44.

⁴¹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

Během reformních snah za první československé republiky byla zmenšená přičetnost, tentokrát již založena na biologicko-psychologické metodě zkoumání, zohledňována při výběru a výměře sankce.⁴²

Německé trestní právo, které na našem území platilo v období Protektorátu Čechy a Morava, již také speciálně upravilo zmenšenou přičetnost. Německý trestní zákoník z roku 1933 totiž stanovil, že: „Byla-li schopnost rozpoznat nedovolenost činu nebo podle tohoto rozpoznání jednat v době činu, a to z důvodu chorobné poruchy duševní činnosti nebo duševní slabosti, podstatně snížena, pak může být trest zmírněn podle předpisů o trestání pokusu.“⁴³

Obecně lze říci, že institut zmenšené přičetnosti má relativně asi stoletou historii. Například dánský trestní zákoník z roku 1866 stanoví: „Menší trest, než jakým hrozí zákon, jest použití proti osobám slabomyslným nebo těm, jimž nechybí všechno vědomí, ale o nichž se lze domnívat, že na podkladě různých okolností, které měly vliv na svobodu vůle, nebyly v době činu ve stavu plné přičetnosti, jak ji lze předpokládat u dospělých a duševně zralých lidí.“⁴⁴

Zmenšená přičetnost je založena především na faktu, že existují některé stavy, které nejsou duševními poruchami, ale přesto mohou narušovat duševní procesy. Tyto stavy mohou být způsobeny především afekty nebo různými chorobnými podmínkami jako epilepsií nebo alkoholismem.

Osoby, které se v takovém stavu nachází, nechápou plně trestnost svého jednání nebo nevládnou potřebnými zábranami proti takovému svému jednání.⁴⁵

Někteří odborníci na danou problematiku si myslí, že nevhodným výrazem zmenšené přičetnosti je vlastně vyjádřena zmenšená trestnost a mají proti tomuto institutu četné výhrady a námitky. Přesto se však zavedení tohoto institutu považuje za přínosné, zejména z hlediska dalšího vývoje a pokroku psychiatrických a psychologických poznatků. Právě tento další vývoj by umožnil speciální léčebně preventivní postupy pro širší okruh pachatelů, kterým bude zmenšená přičetnost přiznána.⁴⁶

---

⁴² ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 6, s. 29.

⁴³ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 38.

⁴⁴ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 16.

⁴⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 16.

⁴⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1995, svazek 55, s. 17 - 18.

3. Platná právní úprava nepřičetnosti

Institut nepřičetnosti prošel při novelizaci trestního práva, a tedy vydáním nového trestního zákoníku (z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), určitou proměnou. Proto ve své práci nejprve srovnám současnou právní úpravu nepřičetnosti, účinnou od 1. 1. 2010 s právní úpravou předchozí.

3.1. Srovnání platné a účinné právní úpravy nepřičetnosti s právní úpravou předchozí

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, nedefinoval pojem přičetnosti, avšak uváděl důvody, které přičetnost vylučují. Ustanovení § 12 stanovilo, že *pro nepřičetnost není trestně odpovědný, kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání.*⁴⁷ K tomu, aby mohlo být pachatelovo jednání označeno za jednání v nepřičetnosti, musely být u něj splněny následující podmínky:

- pachatel trpí duševní poruchou,
- je zbaven schopnosti rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost nebo ovládnout své jednání,
- ztráta této tzv. rozpoznávací nebo ovládací schopnosti je důsledkem duševní poruchy,
- duševní porucha a ztráta rozpoznávací nebo ovládací schopnosti u postižené osoby jsou dány v době činu.⁴⁸

V tomto pojetí se stará a nová právní úprava nepřičetnosti shodují, neboť i v novém trestním zákoníku (z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) je nepřičetnost upravena v podstatě uvedením podmínek, za kterých pachatel trestného činu není trestně odpovědný.

Platná právní úprava výslovně nestanoví, co je to přičetnost, ale v ustanovení § 26 tr. zák. je uvedena nepřičetnost jako okolnost vylučující trestní odpovědnost.⁴⁹

---

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008, s. 185.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008, s. 185 – 186.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 45.

Nynější právní úprava nepřičetnosti tedy zní:

„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“⁵⁰

I přes velkou podobnost těchto dvou úprav došlo k určité změně. Dříve byl pachatel trestného činu v důsledku své duševní poruchy zbaven schopnosti rozpoznat **nebezpečnost** svého činu pro společnost. Podle účinné právní úpravy je však pachatel trestného činu zbaven schopnosti rozpoznat **protiprávnost** svého činu. Tato změna souvisí se změnou legální definice pojmu trestný čin v rámci nového trestního zákoníku.

Trestný čin byl v ustanovení § 3 odst. 1 trestního zákona vymezen takto:

„Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.“⁵¹

Předchozí právní úprava v trestním zákoně z roku 1961 byla tedy založena na kombinovaném, **tzv. materiálně-formálním (formálně-materiálním) pojetí** trestného činu. Jednalo se o koncepci, podle které byl trestný čin tvořen dvěma současně přítomnými znaky:

- čin musel vykazovat znaky uvedené v zákoně (formální podmínka),
- čin musel být **nebezpečný pro společnost** (materiální podmínka).

Obě podmínky musely být splněny zároveň.⁵²

V novém trestním zákoníku je trestný čin vymezen v ustanovení § 13 odst. 1:

„Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“⁵³

Účinná právní úprava spočívá tudíž na **tzv. formálním pojetí trestného činu**, kdy trestný čin musí splňovat dvě obligatorní podmínky:

- **protiprávnost,**
- **znaky uvedené v trestním zákoně** (respektive v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže).⁵⁴

„Pojmové znaky trestného činu (provinění) podle platné úpravy tvoří:

- **Protiprávnost,**

⁵⁰ § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

⁵¹ § 3 odst.1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v. z. p. p.

⁵² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 120.

⁵³ § 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 114.

- **Typové znaky trestného činu** (tj. znaky skutkové podstaty trestného činu, charakterizující objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku),
- **Obecné znaky uvedené v zákoně** (věk, přičetnost, u mladistvých pachatelů provinění rozumová a mravní vyspělost).⁵⁵

Zatímco nebezpečnost činu pro společnost a její stupeň se používaly jako určitý korektiv, s jehož pomocí se odstraňovaly tvrdosti zákona při řešení otázky trestnosti konkrétního trestného činu, protiprávnost znamená rozpor s právní normou v rámci právního řádu. Trestnými činy mohou být jen činy nedovolené, protiprávní, přičemž protiprávnost činu se dovozuje z právního řádu jako celku, nikoliv tedy jen z trestního zákona.⁵⁶

Výhodou kombinovaného materiálně-formálního (formálně-materiálního) pojetí trestného činu bylo, že umožňovalo citlivěji reagovat na případnou tvrdost zákona v rámci konkrétní skutkové podstaty trestného činu. Jako argument ve prospěch platného formálního pojetí lze uvést legalitu trestního práva hmotného jakožto prostředku realizace panství práva. Bezesporu sem lze zařadit také právní jistotu adresátů trestněprávních norem v otázce základů trestní odpovědnosti a právní jistotu občanů a státu z hlediska rozsahu trestněprávní ochrany.⁵⁷

3.2. Právní úprava nepřičetnosti podle nového trestního zákoníku

Pojem nepřičetnost je spojen s osobou pachatele trestného činu. Podle českého trestního zákoníku může být pachatelem pouze fyzická osoba, která je v době činu přičetná, dovršila patnáctý rok svého věku, je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého pachatele provinění a podle okolností jde o osobu charakterizovanou zvláštními znaky (tzv. konkrétní / speciální subjekt). Je důležité podotknout, že podmínka věku a přičetnosti u fyzické osoby musí být splněny současně. Zbylé podmínky závisí na konkrétním posuzovaném případě.⁵⁸

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, je nepřičetnost upravena v ustanovení § 26:

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 119.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 115 – 121.

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 121 – 123.

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 181.

„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“⁵⁹

Místo definice pojmu „nepříčetnost“ vymezuje tedy trestní zákoník důvody, které vylučují příčetnost pachatele trestného činu. Pachatel podle tohoto vymezení jedná v nepříčetnosti, jestliže:

- trpí **duševní poruchou**,
- je zbaven schopnosti **rozpoznat protiprávnost činu nebo ovládnout své jednání**,
- ztráta rozpoznávací nebo ovládací schopnosti je **důsledkem duševní poruchy**,
- duševní porucha a ztráta rozpoznávací nebo ovládací schopnosti u postižené osoby jsou dány **v době činu**.

Tyto podmínky přitom musí být splněny současně a pro takto vymezené pojetí nepříčetnosti se v trestněprávní nauce užívá termín „*kritéria příčetnosti*“.⁶⁰

3.2.1. Biologické kritérium příčetnosti

Naše platná právní úprava je založena na tzv. biologicko-psychologickém pojetí nepříčetnosti a dělí tedy důvody vyloučené příčetnosti (kritéria příčetnosti) na:

- **kritéria biologická** (lékařská) – duševní porucha,
- **kritéria psychologická** (juristická) – nedostatek schopnosti rozpoznávací a určovací (schopnosti rozumové a ovládací).⁶¹

Biologickým (lékařským) kritériem nepříčetnosti je **duševní porucha**, kterou pachatel trpí v době spáchání činu. „Duševní porucha, která je příčinou nepříčetnosti, může být přechodná, ale může být také dlouhotrvající nebo trvalá. Duševní poruchy se zpravidla dělí na: *duševní choroby* (progresivní paralýza, schizofrenie, maniodepresivní psychóza), *chorobné duševní stavy* (slabomyslnost, psychopatie, vývojová porucha) a *krátkodobé duševní poruchy* (patologická opilost, komplikovaná opilost, epizodní duševní poruchy provázející chronické nervové choroby – např. epileptické záchvaty).“⁶²

„Pojem duševní poruchy je širší než pojem duševní choroby (nemoci), a z psychiatrického hlediska označuje zřetelnou odchylku od běžné normy, resp. od stavu zdraví, kterým se rozumí stav úplné duševní a sociální pohody. Duševní porucha může být způsobena

⁵⁹ § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úprav účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 186.

⁶¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úprav účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 186 – 187.

⁶² ŠÁMAL, Pavel, PŮRY, František, RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon. Komentář. I. díl*. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 113.

rozdílnými příčinami, a to samotnou duševní chorobou, nebo jinou nemocí, která má takovou poruchu za následek, anebo může být vyvolána požitím návykových látek, např. alkoholu nebo omamných látek.“⁶³

Je přitom důležité, že samotná duševní porucha nemůže být důvodem nepřičetnosti. Zkoumá se vždy ve spojitosti s dalším kritériem přičetnosti pachatele, a tedy se schopností rozpoznávací a určovací. Zkoumá se vliv duševní poruchy na tyto pachatelovy schopnosti.⁶⁴ Je třeba také poznamenat, že soud nezjišťuje přičetnost pachatele jako takovou, ale vždy jen přičetnost ve vztahu k určitému činu.⁶⁵

Na těchto místech je také důležité se zmínit o tom, jak vlastně soud možnou nepřičetnost u pachatele zkoumá. Děje se tak na základě znaleckého posuzování z oboru psychiatrie. „Nasvědčují-li konkrétní okolnosti, že obviněný může trpět duševní poruchou, která v době činu mohla vylučovat nebo snižovat jeho přičetnost (s výjimkou stavu nepřičetnosti nebo zmenšené přičetnosti, do níž se obviněný přivedl požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku), musí být tato možnost v trestním řízení ověřena a otázka duševního zdraví obviněného objasněna, a to zpravidla příbráním znalce. Posuzování takové možnosti jen laickou úvahou soudu, která není založena na odborných vědomostech, není dostačujícím prostředkem ke zjištění objektivní pravdy.“⁶⁶

Posouzení nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti musí být založeno na odborných znalostech, a proto se neobejde bez psychiatrického znaleckého posudku, v němž musí být co nejpřesněji stanoveno, do jaké míry z kvalitativního i z kvantitativního hlediska duševní porucha u pachatele ovlivnila jeho schopnosti rozpoznávací a ovládací, zda se tyto či alespoň jedna z nich již blížila stavu jejího vymizení, resp. v jakém směru a rozsahu zůstaly tyto schopnosti pachatele zachovány, což má pak rozhodující význam pro otázku, zda šlo o podstatně sníženou rozpoznávací nebo ovládací schopnost pachatele.⁶⁷

Co se duševní poruchy týče, shledávám její zakotvení přímo v novém trestním zákoníku jako velmi pozitivní pokrok. Trestní zákon z roku 1961 pojem duševní poruchy nedefinoval.

---

⁶³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 45.

⁶⁴ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 8.

⁶⁵ Soudní rozhodnutí č. 17/1979 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 46 - 47.

⁶⁶ Soudní rozhodnutí č. 33/1968 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 46.

⁶⁷ <http://pravnikradce.ihned.cz/c4-10078240-38730700-F00000_d-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>

Problematické ale je, že nelze podat ryze taxativní definici duševní poruchy, neboť obsah tohoto pojmu se mění s pokrokem psychiatrické vědy. Přesto se však trestní zákoník pokouší podat výslovný výčet některých duševních poruch a legální definici duševní poruchy uvádí v § 123.⁶⁸

Legální definice v novém trestním zákoníku tedy přesně zní:

*„Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“*⁶⁹

Největší přínos tohoto vymezení duševní poruchy přímo v trestním zákoníku vidím v tom, že je tu téměř přesně vymezeno a odděleno to, co současná trestněprávní nauka a praxe nazývá duševní poruchou. Na jedné straně jsou to tedy duševní poruchy vyvolané duševní chorobou (nemocí) a na druhé straně je zde uvedeno také několik dalších duševních poruch. Samostatnou skupinou duševních poruch jsou pak duševní poruchy způsobené požitím alkoholického nápoje nebo aplikací omamné látky.

Jejich zdánlivě taxativní výčet je přitom v podstatě demonstrativní, neboť ustanovení končí slovy: „...nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“ Bude zde tedy nezbytný výklad, neboť ne každá porucha je natolik závažná, aby ovlivnila rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatele.⁷⁰

3.2.2. Psychologické kritérium přičetnosti

„Druhou z podmínek nepřičetnosti je **nedostatek schopností rozumové (tzv. schopnost rozpoznávací), anebo schopnosti ovládací (schopnost ovládat své jednání, tzv. schopnost určovací)**. Hovoříme o tzv. psychologickém (juristickém) kritériu přičetnosti.“⁷¹ Ztráta těchto dvou schopností je u pachatele způsobena právě biologickým kritériem, kterým je duševní porucha, jíž v době činu pachatel trpěl. Duševní porucha je tedy z hlediska zkoumání přičetnosti důležitá ve vazbě na tyto dvě pachatelovy schopnosti. Sama o sobě duševní porucha nevyloučí trestní odpovědnost, a tedy pojem „přičetnost“ nemůže být srovnáván

---

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 186 – 187.

⁶⁹ § 123 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

⁷⁰ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 187.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 187.

s pojmem „duševní zdraví“.⁷² Nedostatek schopnosti rozpoznávací a určovací nemusí být dán současně. Pro uznání nepřičetnosti postačí, je-li pachatel zbaven jen jedné z těchto schopností.⁷³

Nedostatek schopnosti rozpoznávací v podstatě znamená, že pachatel není schopen rozpoznat, že je jeho jednání protiprávní. Protože určení přesného stupně společenské škodlivosti je velmi složitou otázkou, která je předmětem odborných úsudků, nelze po laikovi bez právnického vzdělání žádat, aby přesně stanovil protiprávnost svého jednání. Postačí proto jeho laická představa o nebezpečnosti činu pro společnost a o jeho protiprávnosti. Nedostatek ovládací schopnosti znamená absenci schopnosti ovládnout své vlastní jednání, tedy to konkrétní jednání, které z hlediska možné nepřičetnosti posuzujeme. Je také velmi důležité, aby ztráta rozpoznávací a určovací schopnosti byla dána u pachatele v době spáchání činu.⁷⁴

„Nedostatek schopnosti rozpoznávací a určovací je třeba posuzovat se zřetelem k povaze spáchaného trestného činu. Jde o to, že pachatel může rozpoznat nebezpečnost některého činu pro společnost a ovládat ve vztahu k němu své jednání. Vzhledem k některému jinému trestnému činu však tyto jeho schopnosti (resp. jedna z nich) mohou scházet.“⁷⁵

---

⁷² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 188.

⁷³ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 8.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 188.

⁷⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 9.

4. Platná právní úprava zmenšené přičetnosti

„Platný trestní zákoník zná mimo pojmu nepřičetnost také pojem zmenšená přičetnost.“⁷⁶ Novinkou oproti předchozí právní úpravě je to, že nový trestní zákoník tento pojem přímo upravuje a umísťuje tuto úpravu naprosto systematicky hned za pojem nepřičetnost.

V ustanovení § 27 tr. zák. je tedy zmenšená přičetnost vymezena takto:

*„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný.“*⁷⁷

„Zmenšenou přičetností bývají označovány případy, kdy předpoklady přičetnosti (způsobilost rozpoznávací a určovací) jsou dány, ale jen v zeslabené míře.“⁷⁸

Spáchá-li pachatel trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, nevylučuje to jeho trestní odpovědnost, ale odůvodňuje to zvláštní postup vůči němu. Duševní porucha, kterou v době činu pachatel trpěl, ovlivnila jeho schopnosti rozpoznávací a určovací. Nedá se však říci, že tyto jeho schopnosti jsou úplně vymizelé. Jsou jen dány v zeslabené míře. Zmenšená přičetnost tedy vytváří zvláštní situaci, kdy vůči pachateli bude uplatněn zvláštní postup, především z hlediska rozhodování o sankci. Zmenšená přičetnost ale nemůže být zaměňována s polehčující okolností, protože nemusí nutně odůvodňovat mírnější trest.⁷⁹

Z psychiatrického hlediska je právě u tzv. zmenšeně přičetných pachatelů důležité zkoumání jejich ovládací složky. Poruchy, které zmenšenou přičetnost vyvolávají, jsou zejména: různé hraniční stavy schizoidní psychopatie a sporné schizofrenie, mozková arterioskleróza, úspěšně léčená progresivní paralýza, epileptické změny povahy, někdy také alkoholismus. Spadaly by sem ale také vývojové retardace, infantilismy, oligofrenie nebo hluchoněmost.⁸⁰

Dříve byla zmenšená přičetnost v trestním zákoně (z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v. z. p. p.) zmíněna především v § 25 a § 32. Také zde hrála roli především jako okolnost, za které soud uplatní vůči pachateli zvláštní postup při ukládání trestů. V ustanovení § 25

---

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 189.

⁷⁷ § 27 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

⁷⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 10.

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 189 - 190.

⁸⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 10.

bylo stanoveno, že: „Soud může upustit od potrestání i tehdy, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti a soud má za to, že ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest. Tohoto ustanovení se však nepoužije, jestliže si pachatel stav zmenšené přičetnosti přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky.“⁸¹

V ustanovení § 32 odst. 1. trestního zákona bylo dále uvedeno: „Jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to ani z nedbalosti, nepřivodil vlivem návykové látky, přihlédne soud k této okolnosti při stanovení druhu trestu a jeho výměry.“⁸²

Platná a účinná právní úprava v trestním zákoníku (z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), se zabývá ukládáním trestu pachateli se zmenšenou přičetností v ustanovení § 40 odst. 1 a 2:

„Jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to ani z nedbalosti, nepřivodil vlivem návykové látky, přihlédne soud k této okolnosti při stanovení trestu a jeho výměry.“

„Má-li soud za to, že by vzhledem k zdravotnímu stavu pachatele uvedeného v odstavci 1 bylo možno za současného uložení ochranného léčení (§ 99) dosáhnout možnosti jeho nápravy i trestem kratšího trvání, sníží trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, přičemž není vázán omezením uvedeným v § 58 odst. 3, a uloží zároveň ochranné léčení.“⁸³

Zavedení nového ustanovení § 27, upravujícího zmenšenou přičetnost, do trestního zákoníku je pro trestní právo velkým přínosem. Umožňuje na základě hlubšího psychiatrického zkoumání výrazné pokroky v oblasti soudnictví a penologie a podporuje vývoj speciálních léčebně preventivních postupů pro širší okruh pachatelů, jimž je přiznávána zmenšená přičetnost.⁸⁴

Přímé zakotvení zmenšené přičetnosti jako institutu v novém trestním zákoníku přispívá také k větší systematičnosti právní úpravy, kdy byla zmenšená přičetnost velmi vhodně zařazena přímo za nepřičetnost. Neopomenutelným přínosem je také zvýšení právní jistoty adresátů trestněprávních norem.

---

⁸¹ § 25 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v. z. p. p.

⁸² § 32 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v. z. p. p.

⁸³ § 40 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

⁸⁴ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 18.

5. Koncepce tzv. relativní – podmíněné trestní odpovědnosti u mladistvých

„Podmínky odpovědnosti za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, kterých se dopustili mladiství a osoby mladší patnácti let, opatření jim za takové činy ukládaná, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže upravuje zvláštní zákon, kterým je **zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)**.“⁸⁵

Za **mladistvého** se podle § 2 odst. 1 písm. c) tohoto zvláštního zákona považuje ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nedovršil osmnáctý rok svého věku.⁸⁶ Trestný čin spáchaný mladistvým pachatelem se tedy podle tohoto zákona nazývá **proviněním**.

Je více než jasné, že v případě, že se dítě mladší patnácti let nebo osoba mladistvá dopustí provinění, bude otázka jeho deliktní způsobilosti za takový čin mnohem složitější než u dospělého pachatele. Objevuje se zde totiž ještě jedna podmínka deliktní způsobilosti vedle věku a přičetnosti, stanovená přímo v § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kterou je **dosažení rozumové a mravní vyspělosti u mladistvého pachatele provinění**.

Tato rozumová a mravní vyspělost musí být taková, aby mladistvý pachatel mohl rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládat své jednání. Pokud takové rozumové a mravní vyspělosti nedosáhl, nebude za tento čin trestně odpovědný. Jde tu o koncepci trestní odpovědnosti závislé na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého v době činu. „U mladistvých je zvláštním způsobem upravena trestní odpovědnost, jsou ukládány zvláštní sankce za jejich protiprávní jednání a řízení ve věcech mladistvých je charakterizováno určitými odlišnostmi.“⁸⁷

„Samotný pojem rozumové a mravní vyspělosti ke škodě věci není v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže vymezen. Nedostatek rozumové a mravní vyspělosti bude třeba zjišťovat znalecky, ovšem jen v případě, vzniknou-li o nezralosti mladistvého pochybnosti obdobně jako je tomu v případech pochybností o plné přičetnosti. K vyšetření duševního stavu

---

⁸⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 39.

⁸⁶ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 45 – 46.

mladistvého se obligatorně přiberou dva znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii.“⁸⁸

„Jestliže nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého je způsoben duševní poruchou, posuzuje se nepřičetnost mladistvého podle § 26 tr. zák. a ustanovení trestního zákoníku a zákona o soudnictví ve věcech mládeže se uplatní vedle sebe.“⁸⁹

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže takto tedy vymezuje **tzv. podmíněnou či relativní trestní odpovědnost nebo přičetnost**. „Reflektuje tak skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti, zejména okolo 15 let věku je u jednotlivých mladistvých velmi rozdílný.“ Tato koncepce trestní odpovědnosti mladistvých vychází již ze starších právních úprav na našem území.⁹⁰ „Na rozdíl od tzv. absolutní trestní odpovědnosti, která je charakterizována pevnou dolní věkovou hranicí určující její počátek, při tzv. relativní trestní odpovědnosti je způsobilost být pachatelem vázána na okolnost, že mladistvý je schopen mentálně a psychicky chápat smysl a význam svého počínání.“⁹¹

Zákon vychází z myšlenky, že mladistvý, který nepřekročil osmnáctý rok svého věku, není ještě plně duševně, ani tělesně vyvinutý a není tedy schopen zralé úvahy. Podle stupně tohoto vývoje pozvolné přeměny povahy mladistvého lze rozdělit dobu mládí z hlediska rozumové a mravní vyspělosti na následující časové úseky:

- **„období úplné trestní neodpovědnosti:** předpokládá se tu naprostá nezpůsobilost rozpoznávací a určovací (dítě mladší patnácti let);
- **období relativní trestní neodpovědnosti:** trestní odpovědnost mladistvého je podmíněna dosažením potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti (tzv. podmíněná přičetnost); na základě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, lze dospět k závěru, že jeho odpovědnost dána není;
- **období plné trestní odpovědnosti:** překročením osmnáctého roku věku, kdy trestní neodpovědnost může být dána již jen v důsledku duševní poruchy v době činu (nepřičetný pachatel dle trestního zákoníku).“⁹²

---

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004. s. 14.

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 46.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 40.

⁹¹ JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004. s. 14.

⁹² ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 41 - 42.

Problematika odpovědnosti mladistvých pachatelů provinění je velice složitou a citlivou otázkou, kterou se společnost často zabývá, a to především z hlediska věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů. Často diskutovaným tématem bylo nejen při přípravě rekodifikace trestního zákona snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, a to z patnácti na čtrnáct let. Pro nově navrhovanou hranici čtrnácti let mluvila rozmáhající se tzv. „dětská kriminalita“, která se v dnešní společnosti v posledních letech rozmohla. Protože však věková hranice patnácti let není v našem trestním právu spojena jen s trestní odpovědností mladistvého pachatele provinění, ale hraje například významnou roli při posouzení trestného činu pohlavního zneužívání, bylo toto snížení značně diskutabilní a problematické. Po všech úvahách nakonec v naší právní úpravě zůstala zachována věková hranice patnácti let jako hranice trestní odpovědnosti mladistvého pachatele provinění.

S novým pohledem na věc přichází vývojová kriminologie (developmental kriminology). „Ta se opírá o teorie životní cesty a zkoumá výskyt kriminálních vzorců chování v průběhu života jedince. Všímá si, v které fázi životního cyklu se kriminální chování objeví, zda pokračuje v dalších etapách a kdy eventuálně vymizí. Přišla s tezí, že existují minimálně dva typy mladistvých pachatelů:

- *chronický celoživotní pachatel aneb recidivista* – již od útlého věku je jedinec nápadný pro své těžko ovladatelné chování, dochází velice brzy k prvním kontaktům s policií a jeho agresivita se rychle stupňuje,
- *mladistvý delikvent* – zahajuje své kriminální jednání o něco později, chybí zde antisociální projevy v dětství, dopouští se pouze příležitostné kriminality, kolem 18-ti let věku dochází k poklesu až úplnému vymizení kriminálního chování.⁹³

Trestněprávní ochrana mládeže hrála vždy v trestním právu významnou roli. Procházela postupným vývojem a problémy mládeže se začala zabývat celá řada vědních disciplín i mimo oblast trestního práva. Stejně jako v oblasti trestního práva je i v jiných oblastech dítě považováno za specifického jedince a mládež patří k těm společenským kategoriím, které mají určující vliv na další rozvoj společnosti.⁹⁴

---

⁹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, s. 75 - 78.

⁹⁴ CHROMÝ, Jakub. *Trestněprávní ochrana mládeže v návrhu trestního zákoníku*. *Trestní právo*. 2009, č. 2, s. 17.

6. Nepříčetnost způsobená návykovými látkami

6.1. Obecný výklad

Problém nadměrného požívání alkoholu a jiných návykových látek sužuje naši společnost již velmi dlouho. Souvisí především s vývojem dnešní společnosti jako takové a zejména se způsobem, jakým se lidé vyrovnávají se stresujícím a uspěchaným způsobem života. Velice zarážející je také fakt, že k alkoholu a návykovým látkám se uchyluje stále více mladých lidí, a to i dětí. „Nadměrné požívání alkoholu resp. návykových látek, je také významný kriminogenní faktor.“⁹⁵ „Ukázalo se, že téměř jedna třetina všech trestných činů je spáchána pod vlivem alkoholu.“⁹⁶ A právě v této oblasti se objevuje asi nejnebezpečnější tvář návykových látek, kterou je jejich schopnost ovlivňovat psychiku člověka a nezřídka také způsobovat poruchy chování vedoucí k páčání trestných činů.

Zejména alkohol se může spoluúčastnit při vzniku kriminálního chování. Při dlouhodobém zneužívání (abúzus) s rysy závislosti nastává postupný sociální a mravní úpadek osobnosti, který vede k rozvoji kriminálního chování. Naproti tomu bezprostředně alkohol působí tak, že během intoxikace dochází vlivem alkoholu k narušení činnosti centrálního nervového systému a tím k odtlumení (dezinhibici) chování. Toto působení alkoholu na osobnost a chování se promítá i do typu páchané trestné činnosti.⁹⁷

Otázkou zůstává: „Proč mají lidé sklon požívat alkohol či návykové látky a proč se na nich stávají závislími?“

„Alkohol je nejčastější a nejpřístupnější droga, k jejímuž zneužívání přispívají i tradiční společenské zvyklosti a tolerantní přístup veřejnosti, ale místy i reálný nedostatek vhodného způsobu rozptýlení. Mnoho léčených alkoholiků selhává nejen proto, že je pro ně alkohol součástí jediného druhu zábavy a vyžití, ale že je jim též nabízen při různých společenských příležitostech. I u nealkoholiků začíná návyk většinou prostřednictvím společenské konzumace.“⁹⁸

---

⁹⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepříčetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. s. 30.

⁹⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 42.

⁹⁷ NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria, HÁJEK, Stanislav. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. s. 61.

⁹⁸ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 88.

I přes mnohonásobně větší rozšířenost abúzu alkoholu a alkoholové závislosti, která je dána jeho snadnou přístupností a přitakávajícím postojem veřejnosti, platí škodlivé důsledky na lidskou psychiku a osobnost i pro ostatní druhy látek psychotropního účinku, tedy pro drogovou závislost.⁹⁹ Nebezpečnost těchto ostatních psychotropních látek však spočívá především v jejich návykovém potenciálu, který je mnohonásobně vyšší než u závislosti na alkoholu. Délka vývoje závislosti je u jiných než alkoholových drog naopak kratší a počítá se řádově na týdny až měsíce, což jejich nebezpečnost ještě více zvyšuje.¹⁰⁰

Drogová závislost se všemi závažnými společenskými a zdravotními důsledky postihuje velice mladé osoby, dokonce již v dětském věku.¹⁰¹ Užívání drog dětmi je shledáváno jako nejzávažnější a nejnebezpečnější problém zejména z toho hlediska, že schopnost drog ovlivnit natrvalo psychiku člověka je velká. Právě v dětském věku je lidská psychika nejnáchylnější a nejvíce ovlivnitelná, protože je teprve na začátku svého vývoje. Dítě si ještě plně neuvědomuje dosah užití drogy a její „návykovost“. Děti často s drogami tzv. experimentují. Z touhy „začlenění se do party“ drogu zkusí. Z počátku jim snad droga nic zázračného nepřinese, avšak přesto v ní mohou vidět jakousi formu svého úniku z běžné reality, ze svého domova, který jim například nepřináší žádnou radost a neposkytuje dostatečné zázemí.

Řešení tohoto problému bývá spatřováno především v rostoucí prevenci a osvětě, která by neměla být zaměřena pouze na školní děti, ale měla by být prezentována široké veřejnosti, ať již prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků nebo vzdělávacích a osvětových kurzů. Nejlépe tedy tím způsobem, aby i rodiče věděli a poznali, že s jejich dětmi není něco v pořádku a aby našli způsob, jak se s případnou drogovou závislostí svého dítěte vypořádat.

6.2. Návykové látky

Současná psychiatrie rozlišuje celou řadu prostředků, jejichž užívání může vést k duševním poruchám a poruchám chování. Raboch a Zvolský rozlišují poruchy vyvolané užíváním následujících látek:

1. alkoholu,
2. opioidů,

---

⁹⁹ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 94.

¹⁰⁰ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 95.

¹⁰¹ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 95.

3. kanabinoidů,
4. sedativ a hypnotik,
5. kokainu,
6. jiných stimulantů,
7. halucinogenů,
8. tabáku,
9. organických rozpouštědel,
10. jiných psychoaktivních látek,
11. kombinací několika látek.¹⁰²

„Pojem návyková látka a jejich výčet je v § 130 tr. zák. Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“¹⁰³ Toto vymezení je pak odlišné od definice návykových látek ve speciálních zákonech (z. č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, z. č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi). Již z tohoto důvodu je jasné, že pojem „návyková látka“ má značně široký význam a pro posouzení v každém jednotlivém případě bude rozhodující, zda látka splňuje definici v trestním zákoníku.¹⁰⁴

„Alkoholickými nápoji jsou podle z. č. 37/1989 Sb., lihoviny, destiláty, víno, pivo a jiné nápoje, které obsahují více než 0,75 objemového procenta alkoholu. Omamné a psychotropní látky jsou takové, které jsou uvedeny v přílohách č. 1 až 7 z. č. 167/1998 Sb., o návykových látkách v platném znění. Za ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování jsou považovány četné jiné látky jako ředidla, čisticí, lepidla, barviva, laky, maziva, oleje nebo náplně do hasících přístrojů.“¹⁰⁵

¹⁰² SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2003. s. 241 - 242.

¹⁰³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 191.

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 191.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 163 – 164.

6.3. Trestné činy spáchané pod vlivem návykové látky

Mnohé trestné činy jsou páčány pachateli, kteří byli v době svého činu pod vlivem alkoholu či jiné návykové látky. V těchto situacích se posuzuje na jedné straně stav pachatele před aplikací návykové látky (tedy zda byl před požitím alkoholu nebo např. aplikací drogy přičetný) a na druhé straně potom skutečný vliv návykové látky na pachatelovu přičetnost (zda došlo k nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti).¹⁰⁶

Pokud nastane situace, že pachatel se skutečně požitím alkoholu či aplikací návykové látky uvedl do stavu nepřičetnosti, ve kterém posléze spáchal trestný čin, rozlišuje praxe několik případů. Patří mezi ně:

- 1) **Tzv. „opítí se na kuráž“**, kdy se pachatel úmyslně uvede do stavu nepřičetnosti, aby v tomto stavu spáchal trestný čin. V tomto případě vzniká plná odpovědnost za úmyslný trestný čin.
- 2) Druhou situací je **spáchání nedbalostního trestného činu ve stavu nepřičetnosti**, kdy nedbalost spočívá ve spáchání trestného činu jednáním, jímž se uvedl do stavu nepřičetnosti. Tady vzniká plná odpovědnost za trestný čin z nedbalosti.
- 3) **Trestný čin opilství dle § 360 tr. zák.:** Pachatel se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu.¹⁰⁷

6.4. Trestný čin opilství

6.4.1. Historický vývoj trestného činu opilství

Již římské právo znalo opilost jako důvod vylučující trestnost, pokud vedla k vyloučení rozumové schopnosti. Kanonické právo potom považovalo opilství za zaviněné nedovolené jednání a bylo samostatným deliktem. Opojení dle kanonického práva zmírňovalo trest.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 191.

¹⁰⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. s. 192.

¹⁰⁸ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

V německém městském právu však opilství nevyklučovalo trestní odpovědnost, ale mohlo být polehčující okolností. Stejně tak opilství trestní odpovědnosti nezbavovalo v českém městském právu.¹⁰⁹

Podrobně se trestnými činy spáchanými v opilství (ebrietas) zabývala Constitutio Criminalis Theresiana (1768). Rozlišovala případy, kdy si pachatel přivodil opilost bez vlastní viny (vzal si například od cizího neznámý nápoj nebo byl k požití neznámého nápoje donucen násilím). Pokud byl takový pachatel „zcela zbaven smyslů“, neměl být vůbec trestán. Dalším případem pak bylo opití se z „nenucené svobodné vůle“, kdy opilství nevyklučovalo trest.¹¹⁰

Rakouské trestní zákoníky z roku 1803 a 1852 posuzovaly opilost jako jiný stav bezvědomí a trestný čin spáchaný v nepřičetnosti vyvolané opojením byl posouzen jako:

- nedbalostní čin (nedbalost spočívala v přivedení se do stavu nepřičetnosti),
- jako úmyslný trestný čin,
- jako přestupek proti veřejné mravnosti (byl-li v zaviněné opilosti spáchan zločin),
- jako čin beztrestný.¹¹¹

„Rakouský trestní zákoník z roku 1852 rozlišoval dva přestupky opilství, z nichž jeden se skutkové podstatě dnešního trestného činu opilství přibližuje. Spáchaní činu v opilství, který by byl jinak zločinem, je zde objektivní podmínkou trestnosti. Opilství zde muselo být zaviněno, byť i jen kulposně.“¹¹²

„Pro opilství mohl být potrestán i jedinec trpící tzv. patologickou opilostí, pokud si svou patologickou opilost zavinil.“¹¹³

V období 1. československé republiky byla osnova trestního zákoníku doplněna o trestný čin „Nebezpečná opilost“. Kromě alkoholu zde již byly uvedeny i jiné omamné látky nebo jedy jako součást skutkové podstaty uvedení se do stavu nepřičetnosti.¹¹⁴

Trestní zákon z roku 1950 v podstatě vycházel při vymezení trestných činů spáchaných v opojení ze stejné koncepce jako rakouské zákoníky. Rozdílem však například byla sankce za trestný čin opilství (horní hranice trestu odnětí svobody činila 5 let). Vyžadovalo se uvedení do stavu nepřičetnosti, nepostačovala zmenšená přičetnost. Zvláštností tohoto trestního zákona bylo ustanovení, které postihovalo osobu, která se opije, byť i z nedbalosti, ač je v opilosti náchylná k výtržnostem. Další ustanovení pak postihuje toho, kdo požije

¹⁰⁹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35.

¹¹⁰ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35 - 37.

¹¹¹ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 5, s. 39.

¹¹² LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č.2, s. 55.

¹¹³ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 6, s. 27.

¹¹⁴ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 6, s. 30.

alkoholický nápoj za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.¹¹⁵

Trestní zákon z roku 1961 převzal koncepci z práva sovětského. Jestliže se pachatel přivedl, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, měl být plně trestně odpovědný za trestný čin, který v tomto stavu spáchal. Rozlišovala se v konkrétních případech jen nebezpečnost činu pro společnost.¹¹⁶

Velkou změnou byla v právní úpravě nepřičetnosti způsobené návykovými látkami novela trestního zákona, z. č. 175/1990 Sb. s účinností od 1. 7. 1990. „Došlo k formulační změně, když v původním textu byla slova „požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku“ nahrazena slovy „vlivem návykové látky“. Tato změna souvisela se zavedením pojmu „návyková látka“ do trestního zákona.“¹¹⁷

Další novelou, tentokrát z. č. 557/1991 Sb., s účinností od 1. 1. 1992, byla zavedena nová skutková podstata trestného činu „Opilství“ v ustanovení § 201a. Tato skutková podstata zněla:

„Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.“

*„Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“*¹¹⁸

„Zařazení trestného činu opilství do trestního zákona jeho novelou z roku 1991 (§ 201a) není v naší právní úpravě žádné novum. Zákonodárce přijetím ustanovení § 201a navazuje na dřívější právní úpravu, která u nás platila až do roku 1961.“¹¹⁹

„Novelou trestního zákona č. 557/1991 Sb. bylo zrušeno ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákona, podle kterého byl pachatel plně trestně odpovědný vedle případu actio libera in causa dolosa a culposa i tehdy, přivedl-li si stav nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, ať již úmyslně nebo z nedbalosti (zavinění tu tedy zahrnovalo pouze přivedení si stavu nepřičetnosti touto cestou) a spáchal-li potom v tomto stavu trestný čin.

¹¹⁵ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 41.

¹¹⁶ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 43.

¹¹⁷ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 44.

¹¹⁸ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 44.

¹¹⁹ LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 2, s. 55.

Zákonodárce se zavedením § 201a vrátil k obdobné úpravě trestního zákona z roku 1950, tedy k úpravě tzv. „raušdeliktu“.¹²⁰

6.4.2. Platná právní úprava trestného činu opilství

„Alkoholismus, ale v současné době daleko častěji i zneužívání jiných návykových látek, má závažné negativní důsledky ve všech oblastech společenského života. Značný vliv má i na páchání trestné činnosti a její recidivu.“¹²¹

Alkohol na jedné straně patří mezi nejpřístupnější a nejčastější drogy, ke kterým má naše společnost nejtolerantnější přístup. Na druhé straně však má alkohol, byť i při jednorázovém nadměrném požití, velice destruktivní a degradující vliv na lidskou osobnost a postavení ve společnosti, který se ještě více zvětšuje při dlouhodobém návyku a vytvoření závislosti. „K trestným činům „pod vlivem alkoholu“ dochází zvláště často u psychopatických, agresivních, nezdrženlivých a asociálních osobností, u nichž má alkohol někdy jen potencující význam.“ I vedle těchto narušených osobností však požívání alkoholu představuje závažný problém a velice významný kriminogenní faktor a podílí se významně na celkové delikvenci.¹²²

Trestný čin opilství je asi nejtypičtějším případem, kdy se požití alkoholu nebo jiné návykové látky promítne do trestné činnosti. V našem právním řádu se problematika tzv. „raušdeliktu“ vyskytuje již dlouho a současná právní úprava navazuje v podstatě na právní úpravy předchozí, tedy na trestní zákoníky z roku 1950 a 1961.

Domnívám se, že pro svoji povahu je trestný čin „Opilství“ (§ 360) v současnosti velice správně zařazen do hlavy desáté zvláštní části trestního zákoníku, nesoucí název „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, a dílu šestého, který je nazván „Jiná rušení veřejného pořádku“.

„Trestný čin opilství je specifickým trestným činem, jehož povaha je atypická hned v několika směrech, zejména pokud jde o povahu tohoto trestného činu, pokud jde o subjektivní stránku tohoto deliktu, resp. pokud jde o uplatnění zásady odpovědnosti za zavinění, a v některých dalších směrech.“¹²³

¹²⁰ LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 2, s. 56.

¹²¹ LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 2, s. 55.

¹²² ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 88 – 89.

¹²³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 796.

Trestný čin opilství je v platném a účinném trestním zákoníku vymezen v § 360 takto:

*„Kdo se **požitím nebo aplikací návykové látky** přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí **činu jinak trestného**, bude potrestán odnětím svobody na **tři léta až deset let**; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.*

*Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neuzije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“*¹²⁴

V předchozí právní úpravě, v z. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, byl trestný čin „Opilství“ (§ 201a) zařazen do hlavy páté, nesoucí název „Trestné činy hrubě narušující občanské soužití“. Přesně byl vymezen takto:

*„Kdo se **požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak** přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí **jednání, které má jinak znaky trestného činu**, bude potrestán odnětím svobody na **tři léta až osm let**; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.*

*Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neuzije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“*¹²⁵

Je zde tedy několik patrných rozdílů mezi předchozí a platnou právní úpravou trestného činu opilství.

„Nové znění správně vypouští dřívější možnost přivodit si stav nepřičetnosti, byť i z nedbalosti, jinak, než požitím nebo aplikací návykové látky, což činilo při výkladu potíže vzhledem k širokému pojmu návykové látky.“¹²⁶ Z formulace v novém trestním zákoníku vyplývá, že čin spáchaný v nepřičetnosti nemá všechny znaky trestného činu, protože zde chybí přičetnost a zavinění, které se tu vztahuje jen na přivedení se do stavu nepřičetnosti a nikoliv již na spáchání „kvazideliktu“. Podstatný rozdíl lze spatřit i v rozdílné trestní sazbě za trestný čin opilství. Sankce se zde oproti dřívějšímu ještě zpřísnila, a to zvýšením horní

¹²⁴ § 360 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

¹²⁵ § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v. z. p. p.

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 438.

hranice trestní sazby z osmi na deset let. Trestní zákoník tak evidentně zohledňuje spíše spáchaný kvazidelikt nežli zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti. To je výrazným rozdílem oproti zahraničním právním úpravám tzv. „raušdeliktu“.¹²⁷

Koncepce „raušdeliktu“ a tedy samotná podstata trestného činu opilství spočívá ve skutečnosti, že zaviněná opilost je postižena jako zvláštní trestný čin, pokud se pachatel ve stavu opilosti (nepřičetnosti) dopustil činu jinak trestného. Důležité je zde rozebrat především jednu základní problematiku, na které se celé posuzování trestných činů spáchaných v opilosti zakládá. Jde o instituci *actio libera in causa* (*kulpózní i dolózní*). Pod pojmem kulpózní *actio libera in causa* se skrývají případy, kdy se pachatel uvede zaviněně do stavu nepřičetnosti, ačkoliv si je vědom, nebo si má a může být vědom toho, že svým jednáním může porušit zájmy chráněné trestním zákonem. Na druhé straně dolózní *actio libera in causa* spočívá v tzv. „opití se na kuráž“, kdy se pachatel opije záměrně, aby potom spáchal trestný čin.¹²⁸

Nyní považuji za nezbytné rozebrat skutkovou podstatu trestného činu opilství „krok za krokem.“

„**Objektem** trestného činu opilství je v první řadě veřejný pořádek a ochrana společnosti před nebezpečím plynoucím z opojení osob, neboť nebezpečnost takového stavu je dána jeho nevypočitatelností a neovladatelností.“¹²⁹ Trestný čin opilství bývá zahrnován mezi tzv. abstraktní ohrožovací trestné činy. Takovými činy se rozumí trestné činy „čistě činnostní“ (komisivní) nebo pravé omisivní trestné činy. „Jde o takové delikty, jejichž skutková podstata nevyžaduje účinek. Ohrožení (jako účinek) není součástí skutkové podstaty. Podle tohoto pojetí je základem trestného činu opilství přivedení se do stavu nepřičetnosti opojením. Opojení se až do nepřičetnosti je však trestuhodné teprve tehdy, když nastoupí „vnější následek“, který byl způsoben opojením.“ Trestný čin opilství tak zahrnuje vlastně odpovědnost za výsledek, spáchání tzv. kvazideliktu.¹³⁰

Rozlišují se zde tedy dvě jednání, z nichž první spočívá v pachatelově přivedení se do stavu nepřičetnosti, a to pouze požitím nebo aplikací návykové látky (*actio praecedens*) a druhé v jednání nepřičetného pachatele (spáchání činu jinak trestného – kvazideliktu – *actio*

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 797 - 799.

¹²⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995, s. 31.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 797.

¹³⁰ ŘÍHA, Jiří. Ještě k trestnému činu opilství. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 4, s. 32.

subsequens). Přitom nestačí, uvedl-li by se pachatel pouze do stavu zmenšené přičetnosti. V tom případě by byl plně trestně odpovědný.¹³¹

Kvazideliktem může být v zásadě jakýkoli trestný čin, popřípadě pak jeho vývojové stadium ve formě pokusu. „Příprava zpravidla nepřichází v úvahu vzhledem k tomu, že u ní nebývá rozvinuta objektivní stránka.“ Nemůže jím být například správní delikt.¹³²

Pokud jde o pachatele trestného činu opilství, může jím být kdokoli, pokud jednání vyžadované objektivní stránkou skutkové podstaty provede sám (**tzv. vlastnoruční delikt**).¹³³

Subjektivní stránka trestného činu opilství je obsažena ve formulaci „byť i z nedbalosti“. Tedy trestný čin opilství je možné spáchat jak úmyslně, tak z nedbalosti. Vždy ale přichází v úvahu pouze jedna z forem zavinění.¹³⁴

6.4.3. Trestný čin opilství v judikatuře

Judikatura týkající se trestného činu opilství mimo jiné dovedla, že i když se pachatel dopustí více útoků, které by jinak zakládaly více trestných činů, všechny tyto útoky tvoří jeden trestný čin opilství dle § 360 tr. zák. Tomu musí odpovídat i právní věta rozsudku.¹³⁵

Většina judikatury se však týká problematiky znaleckého posuzování pachatelů, u nichž nasvědčují okolnosti tomu, že spáchali trestný čin v nepřičetnosti způsobené požitím či aplikací návykové látky.

„Tak například má-li být důvodem pro rozhodnutí vyšetřovatele o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. e) trestního řádu nepřičetnost obviněného v době činu způsobená jeho patickou alkoholovou reakcí (patologickou opilostí), musí mít takové rozhodnutí dostatečný podklad nejen ve znaleckém důkazu opatřeném po vyšetření duševního stavu obviněného (§ 105 odst. 2, § 116 trestního řádu), ale dokazováním je třeba

---

¹³¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 797 – 798.

¹³² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 799.

¹³³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 800.

¹³⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 438.

¹³⁵ Soudní rozhodnutí č. 17/2008 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 438.

také spolehlivě objasnit i skutečnost, že si obviněný uvedený stav nezavinil sám, a to ani z nedbalosti, tedy že stav patologické opilosti nemohl předvídat.¹³⁶

„U pachatelů, kteří požívají dlouhodobě omamné nebo psychotropní látky ve větší míře, což může mít vliv na jejich ovládací a rozpoznávací schopnosti v době činu, je vždy třeba znaleckého posudku k objasnění příslušných odborných otázek.“¹³⁷

„I když ani sebevětší odhad vlivu alkoholu a alkoholismu na trestnou činnost není přehnaný, není to jednostranná, jednoduchá záležitost vzhledem k tomu, že kořeny alkoholismu a antisociálního chování závisí na do značné míry shodných konstitučních, psychologických a společenských faktorech. K trestným činům pod vlivem alkoholu dochází zvláště často u psychopatických, agresivních, nezdrženlivých a disociálních osobností, kde jde tedy o jeho kombinaci s faktory osobnosti, způsobující další pokles jejich i tak slabých zábran. K tomu přistupuje trestní činnost v důsledku chronického alkoholismu a další u normálních osobností pod vlivem požití alkoholu.“¹³⁸

O samotném vlivu alkoholu na duševní stránku lidské osobnosti a zejména pak na její rozpoznávací a ovládací schopnosti pojednám v následující kapitole, která se bude týkat různých duševních poruch. Kromě alkoholologie se zaměřím především na psychopatie a sexuální deviace.

---

¹³⁶ Soudní rozhodnutí č. 10/1999 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 46.

¹³⁷ Soudní rozhodnutí č. 6/2000 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 47.

¹³⁸ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 173.

7. Duševní poruchy a znalecké posuzování z oboru psychiatrie

Jak jsem již ve své práci dříve uvedla, duševní porucha je tzv. biologickým kritériem nepřičetnosti. Pachatel, který je stížen duševní poruchou, je zbaven svých rozpoznávacích a ovládacích schopností nebo jsou u něj tyto schopnosti do značné míry omezeny. Proto nedokáže rozpoznat dosah svého jednání a jeho protiprávnost a nedokáže své jednání ovládnout.

Duševní poruchy můžeme klasifikovat z různých hledisek a zjistíme, že jich je opravdu velké množství. Základem pro rozlišování duševních poruch je **tzv. Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize (MKN – 10)**. Část této klasifikace, obsahující duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem alkoholu a drog, jsem zařadila do Přílohy č. 1 na konci diplomové práce.

Z důvodu přílišné obsáhlosti dané problematiky budu dále podrobně rozebírat pouze psychopatie a sexuální deviace a jejich vliv na lidskou psychiku, případně na ztrátu rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatelů trestných činů. Samostatnou pozornost ještě věnuji také vlivu alkoholu na lidskou psychiku a duševním poruchám vyvolaným požíváním alkoholu.

V závěru této kapitoly se budu věnovat problematice znaleckého posuzování z oboru psychiatrie, které hraje při zkoumání nepřičetnosti v jednotlivých případech velmi významnou roli.

7.1. Psychopatie

„Učení o psychopatiích se vytvořilo v devatenáctém a dvacátém století a tento proces dodnes nedosáhl konečné podoby. K vytvoření pojmu psychopatie došlo zákonitě, často v úzkém spojení s potřebami soudně-psychiatrickými. Nejvýznamnějšími badateli, s jejichž jménem je spjat vývoj učení o psychopatiích, jsou Prichard, Morel, Korsakov, Maudsley, Lombroso a z pozdějších zejména Kurt Schneider.“¹³⁹

Pojem psychopatie nabýval během vývoje společnosti spíše pejorativního významu. Ve snaze toto pojetí psychopatie poněkud pozměnit a zmírnit jeho negativní význam,

---

¹³⁹ HORVAI, Ivan. *Psychopatie*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 24 – 25.

nahrazují někteří odborníci termín psychopatie rozličnými jinými názvy, jako sociopatie, anetopatie, maladaptáční stavy, poruchy osobnosti nebo poruchy charakteru.¹⁴⁰

„Výraz psychopatická osobnost je diagnostickým termínem. Jde o psychiatrickou diagnózu, která se používá pro jedince projevující se svéráznými, nápadnými a zvláštními způsoby chování a prožívání. Psychopaté bývají ve svém okolí považováni za podivíny. Odborně se psychopatie označuje jako relativně trvalá porucha (odchylka) osobnosti. Výrazem porucha se zde míní okolnost, že některé vlastnosti, které běžně v osobnosti nalézáme, u psychopata chybí anebo jsou příliš intenzivní.“¹⁴¹

Dufek uvádí, že psychopatie je nesprávná skladba osobnosti, která se projevuje převážně nevhodnými odchylkami chování, povahy a charakteru. Tvrdí, že psychopat má odlišný systém hodnot a způsob hodnocení. Špatně se adaptuje ve svém okolí a přichází s ním do konfliktů vzhledem k poruchám chování, které někdy dosahuje až antisociálního charakteru.¹⁴²

Pojem psychopatická osobnost se historicky používal pro označení jedinců, kteří nebyli shledáni duševně nemocnými, avšak lišili se od duševně zdravých jedinců v některých podstatných rysech. „Byly to například odchylky tužeb, sklonů, zálib, nálad nebo způsobů chování.“¹⁴³

V tomto směru je nutné odlišit psychopatii od psychosy. Zatímco psychosou myslíme typickou duševní poruchu, která ve svém vývoji a průběhu mění duševní stránku člověka, psychopatie je odchylkou, která člověka již od mládí odlišuje od normálních povah. Psychopatie se tedy vyvíjí od útlého mládí. Rozhodující je zde vrozená dispozice k takovému typu povahové odchylky, ale roli zde hraje také prostředí, ve kterém psychopatický jedinec vyrůstá. Psychopat je co se týče svých projevů od normálních povah v podstatě neodlišitelným, jen s tím rozdílem, že některé psychické reakce a projevy budou u psychopata intenzivnější a jiné naopak slabší. Určit přesné hranice, od které se osobnost považuje za psychopatickou je však velmi obtížné.¹⁴⁴

Rozdělení psychopatií jsem zařadila do Přílohy č. 2 na konci diplomové práce.

Velice úzký vztah má zkoumání psychopatie ve spojitosti s kriminálním jednáním, protože největší procento osob, u nichž dochází ke zkoumání duševního stavu v souvislosti

---

¹⁴⁰ HORVAI, Ivan. *Psychopatie*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 25.

¹⁴¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, s. 71.

¹⁴² DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 108.

¹⁴³ HORVAI, Ivan. *Psychopatie*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 15.

¹⁴⁴ MYSLIVEČEK, Zdeněk. *Speciální psychiatrie*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1959, s. 33.

s trestným činem, a u nichž je zjištěna nějaká psychická abnormita, jsou osobnosti psychopatické.¹⁴⁵

„Psychopatie je centrální problém kriminality a nejčastější diagnóza v psychiatrických soudních posudcích. Odhaduje se, že zhruba třetinu všech deliktů spáchají psychopati a že ještě větší podíl mají na deliktech závažných, zvláště násilného charakteru. Nebezpečnost psychopatů ještě stoupá tím, že se v souvislosti se svou nezdrženlivostí a snahou po dosažení nejsnáze dostupných požitků daleko častěji než jiní oddávají nadměrnému požívání alkoholu a jiných toxikomanických prostředků.“¹⁴⁶

„V rámci kriminální populace je opakovaně sledováno velké zastoupení psychopatů a veškeré studie shodně konstatují velký počet psychopatů mezi recidivisty.“¹⁴⁷

Prvotní příčinu recidivy trestné činnosti je potřebné hledat právě v osobnosti pachatele trestného činu. Potvrzuje to mimo jiné skutečnost, že mezi psychopaty je daleko vyšší procento recidivistů než u nepsychopatických pachatelů.¹⁴⁸

7.2. Sexuální deviace

„Tradičně se za sexuální deviaci považovalo takové trvalé sexuální zaměření, které se odchylovalo od tradičně pojaté normy definované jako: být přitahován a vzrušován dospělou osobou opačného pohlaví (narušeno u deviací v objektu), směřovat cestou nenásilného sblížení k uskutečnění oboustranně chtěného koitu (souloži), přičemž má být přítomna tendence k vytvoření trvalého partnerství (narušeno u deviací v aktivitě). Poté, co byla z mezinárodní klasifikace chorob a vad vyškrtnuta homosexualita, nelze již tuto definici uplatňovat.“¹⁴⁹

Dnes můžeme jako sexuální deviace (aberrace, perverse, parafilie) označit stavy kvalitativně změněné sexuální motivace lidí. Ve struktuře sexuální motivace rozlišujeme tři oblasti, které mohou být kvalitativně změněny, a to: sexuální identifikace, sexuální orientace a sexuální chování.¹⁵⁰

---

¹⁴⁵ HORVAI, Ivan. *Psychopatie*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, s. 210.

¹⁴⁶ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 56.

¹⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, s. 71 - 72.

¹⁴⁸ NĚMEC, Jiří. *Psychopatie a kriminalita: Život ze dne na den*. Praha: MV ČR Centurion, 1993, s. 62.

¹⁴⁹ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 18.

¹⁵⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 48.

Rozlišovat můžeme sexuální deviaci a sexuálně deviantní chování:

- 1) **sexuální deviace** – víceméně trvalá charakteristika jedince, hluboce založená, významně determinující prožívání, mající tendenci projevit se deviantním chováním, tedy sexuálně se sbližovat s preferovaným, neobvyklým objektem (u deviací v objektu), nebo užívat neobvyklých, deviantních sexuálních praktik a aktivit (deviace v aktivitě).
- 2) **sexuálně deviantní chování** – může nastat i u osoby, která není deviantem, může k němu dojít i bez jakékoli sexuální motivace, nebo na základě jiné motivace (sadistické či masochistické chování).

Skutečnost, že došlo k sexuálně deviantnímu chování (například znásilnění), ještě neznamená přítomnost sexuální deviace. Posouzení, zda tu sexuální deviace v konkrétním případě je či není, je častým předmětem znaleckého posuzování.¹⁵¹

Rozdělení sexuálních deviací:

a) *Deviace v aktivitě (deviatio in modo):*

- exhibicionismus,
- sadomasochismus,
- patologická sexuální agresivita,
- frotérství,
- voyerství.

b) *Deviace v objektu (deviatio in objecto):*

- pedofilie,
- gerontofilie,
- fetišismus,
- zoofilie,
- nekrofilie,
- transvestismus,
- kandaulismus,
- narcismus,
- pyrofilie (pyromanie).

c) *Kombinované a vzácné deviace*¹⁵².

---

¹⁵¹ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 18 - 20.

¹⁵² BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 20.

Sexuální deviace se od ostatních duševních poruch liší hned v několika směrech. Zajímavé například je, že postihují z velké části muže a nikoli ženskou část populace. Na rozdíl od jiných duševních poruch, sexuální deviace svého nositele nijak neomezuje, až právě na oblast sexuality. Pro oblast práva tedy není podstatná samotná existence sexuální deviace, ale některé její projevy. „Každý sexuálně deviantní projev, který se stane předmětem trestního stíhání, by měl být posouzen znalecky.“ Znalci z oboru psychiatrie a sexuologie se shodují v tom, že přítomnost sexuální deviace nijak významně nenarušuje schopnosti rozpoznávací u svého nositele. Se schopností ovládací je situace poněkud složitější. V minulosti se rozvinulo několik teorií, názorů a možných odpovědí na otázku, zda sexuální deviace zbavuje svého nositele ovládací schopnosti. První z nich v podstatě odpověděla kladně. Podle této teorie sexuální deviant nemůže ovládnout své sexuální chování, stejně jako průměrný jedinec nemůže ovládnout své přirozené sexuální pudy. Druhá teorie zastává naprosto opačný názor a sexuální deviaci považuje za málo významnou na to, aby nějak výrazně ovlivnila ovládací schopnosti devianta. Dnešní názor stojí někde mezi oběma těmito póly.¹⁵³

Sexuální deviace se mohou promítnout do trestné činnosti. Sexuální delikvence patří neodmyslitelně mezi nejproblematictější případy současné kriminality. Významnou roli zde hraje psychiatrické znalecké posuzování.

„Společenská nebezpečnost sexuálního chování je určována právním řádem. Společnost postihuje takové sexuální chování, které narušuje společenské zvyklosti a poškozuje objektivně člověka nebo ohrožuje jeho zájmy. Sexuální delikt je pojem, který není zákonem přesně vymezen. Za sexuální delikt se tradičně považuje trestný čin, který nějakým způsobem souvisí s pohlavním vzrušením pachatele.“¹⁵⁴

S novým trestním zákoníkem přišla do našeho právního řádu nová skupina trestných činů, které byly zařazeny do třetí hlavy, zvláštní části trestního zákoníku. Společně nesou název **„Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“**. Patří sem:

- znásilnění,
- sexuální nátlak,
- pohlavní zneužití,
- soulož mezi příbuznými,
- kuplířství,

---

¹⁵³ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 25 - 26.

¹⁵⁴ PAVLOVSKÝ, Pavel, a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2004, s. 164.

- prostitute ohrožující mravní vývoj dětí,
- šíření pornografie,
- výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií,
- zneužití dítěte k výrobě pornografie.

„Terminologický rozdíl v názvu oproti předchozímu trestnímu zákonu je upřesněním, že se jedná o lidskou důstojnost v sexuální oblasti, protože pojem lidské důstojnosti je velmi široký a zahrnuje bezesporu i jiné oblasti než sexuální.“ Uvedenými trestnými činy se postihují jednání, která jsou v rozporu s mravními názory ve společnosti na sexuální vztahy. Vedle lidské důstojnosti se zde chrání svoboda rozhodování v pohlavních vztazích, nerušený mravní a tělesný vývoj dětí, který by mohl být narušen předčasnými pohlavními styky nebo jiným nevhodným jednáním a morální zásada nedovolující soulož mezi nejbližšími příbuznými.¹⁵⁵

Zařazení tzv. „sexuálních deliktů“ do zvláštní hlavy v novém trestním zákoníku považuji za velký pozitivní přínos trestnímu právu. Tyto trestné činy se sexuálním podtextem jsou svou nebezpečností velice výjimečné a zasluhují proto také výjimečné posouzení.

7.3. Alkoholologie

7.3.1. Alkohol

„V naší populaci je daleko nejčastěji užívanou a zneužívanou psychoaktivní látkou alkohol. Je to chemicky jednoduchá sloučenina, její účinek na lidský organismus je však složitý a mnohotvárný. Negativně zasahuje do procesů na membránách nervových buněk, mění jejich propustnost a hladinu látek zodpovědných za přenos informací.“¹⁵⁶

„Alkohol (ethylalkohol, ethanol) vzniká kvašením cukernatých látek. Pivo obsahuje 1-5 % čistého alkoholu, víno má 7-12 %, těžká vína až 24 % a koncentráty 22-50 % alkoholu.“¹⁵⁷

¹⁵⁵ GŘIVNA, Tomáš. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 67.

¹⁵⁶ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 37.

¹⁵⁷ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 165.

„Požitý alkohol se z 90 – 95 % rozloží přes acetaldehyd na neškodné látky. Plícemi a ledvinami se vyloučí beze změny asi 5 – 10 %. Průměrně dochází za jednu hodinu k oxidaci 0,1 g alkoholu na 1 kg hmotnosti muže, k oxidaci asi 0,085 g alkoholu na 1 kg hmotnosti ženy. Existují přesné metody na stanovení hladiny alkoholu v krvi a poměrně spolehlivé přístroje k přepočtu hladin v krvi z koncentrace alkoholu ve vydechaném vzduchu. Alkohol se může určovat také v moči a mozkomíšním moku.“¹⁵⁸

7.3.2. Duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem alkoholu

„Akutní otrava alkoholem (opilost) se může projevit trojím způsobem: *opilost typická* (prostá; ebrietas simplex), *opilost atypická* (abnormní): *komplikovaná* (kvantitativně atypická), *patická* (chorobná, kvalitativně atypická).“¹⁵⁹

- **Opilost prostá:** je ovlivnění psychických funkcí požitým alkoholem. Toto ovlivnění je z největší části (i když nikoliv absolutně) poměrné hladině alkoholu v krvi. Tuto hladinu vyjadřujeme v promile (0,1 %). Podle hladiny alkoholu v krvi rozlišujeme:
  - a) opilost lehkou (0,5 – 1,5 promile);
  - b) opilost střední (1,5 – 2,5 promile);
  - c) opilost těžkou (nad 2,5 promile).

Nad 3 promile může jít již o otravu alkoholem.

„U prosté opilosti se většinou konstatuje pouze nepodstatné snížení rozpoznávací a ovládací schopnosti vlivem požitého alkoholu, ochranná léčba se nenavrhuje, pokud ovšem nejde zároveň o závislost na alkoholu nebo jinou probíhající duševní poruchu.“¹⁶⁰

- **Opilost komplikovaná:** opilý jeví rychle se stupňující podráždění, které (na rozdíl od patické opilosti) zpravidla nějakým způsobem navazuje na předchozí rozrušení, ale například i malichernou hádku. Dochází často k násilným činům vůči okolí i vůči sobě samému. Vědomí není zcela jasné, čemuž odpovídá i nepřesnost vzpomínek.¹⁶¹
- **Opilost patická:** „se od prosté liší tím, že jde o krátkodobý psychotický (mráкотný) stav. Od komplikované opilosti se liší tím, že změna osobnosti a jejího chování je

¹⁵⁸ MEČÍŘ, Jan. *Základy soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vydání. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1996, s. 28 - 29.

¹⁵⁹ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 166.

¹⁶⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 43.

¹⁶¹ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 167.

kvalitativní. Bývá diagnostikována velice vzácně a je charakteristická těmito příznaky: kvalitativně změněné vědomí a bludná interpretace reality, psychotická změna osobnosti, amnézie s ostrůvkovitým zachováním vzpomínek.¹⁶²

„**Syndrom závislosti** je typická silná touha po alkoholu, narušená kontrola a pokračující požívání navzdory výskytu škodlivých důsledků, vysoká preference konzumování alkoholu před jinými aktivitami a povinnostmi, zvýšená tolerance a odvykací příznaky po jeho vysazení.“¹⁶³

7.3.3. Chronický alkoholismus a duševní poruchy

„Podle definice Světové zdravotnické organizace je alkoholik člověk, jehož závislost na alkoholu dosáhla takového stupně, že mu to působí zřetelné poruchy a újmu ve společenských vztazích (včetně rodinných), ve společenské činnosti a na tělesném i duševním zdraví.“¹⁶⁴

Alkoholismus se u člověka vyvíjí v několika stádiích. Od příležitostných pití na společenských akcích až po pití i při zcela nevhodných příležitostech, a to například i v práci. Tělesné i duševní projevy se také stupňují a mohou vyústit od skleslosti, napětí a třesu až po závažné alkoholické psychózy. „Chronický alkoholismus znamená tělesnou a psychickou sešlost, způsobenou především přímým vlivem alkoholu na organismus a vedle toho celkovým narušením způsobu života. Z tělesných orgánů jsou nejvíce postižena játra a nervový systém.“ Co se týče poruch vyvolaných alkoholismem, patří sem alkoholické psychózy, delirium tremens, paranoidní alkoholická psychóza nebo alkoholická halucinóza.¹⁶⁵

7.3.4. Soudní význam alkoholismu

„Posoudit stupeň opilosti pro soudní účel patří podle zákona soudci. Kdyby měl znalec někdy posoudit, jakého stupně byla opilost pachatelova, zda byl v ní ještě odpovědný za své

---

¹⁶² NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria, HÁJEK, Stanislav. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 72.

¹⁶³ PAVLOVSKÝ, Pavel, a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2004, s. 55.

¹⁶⁴ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 169.

¹⁶⁵ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 169.

činy, není jeho úloha obyčejně lehká, protože musí posuzovat minulý stav a zřídka má k dispozici dostatečná data. Znalcová úloha při konstatování opilosti záleží obyčejně jen v tom, aby zjistil, že šlo o obyčejnou opilost a aby eventuálně upozornil na některé uvedené individuální podmínky lékařského rázu, které by mohly přijít v úvahu v konkrétním případě.¹⁶⁶

O tom, že velký počet trestných činů je u nás páčáno pod vlivem alkoholu, není pochyb. Vystupují mezi nimi trestné činy značné závažnosti a velmi často činy násilného charakteru. K těmto potom přistupují také majetkové delikty alkoholiků. Ti se jich dopouštějí zpravidla proto, aby získali prostředky na další pití. Nezřídka jde alkoholismus také ruku v ruce s kriminální recidivou.¹⁶⁷

7.4. Znalecké posuzování

7.4.1. Právní význam znaleckého posuzování

Jak jsem již ve své práci uvedla, zkoumání nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti je velice složitou problematikou vyžadující odborné znalosti, především z oboru psychiatrie. Psychiatrické znalecké posudky jsou pro objasnění toho, zda byl pachatel trestného činu v době jeho spáchání schopen rozpoznat protiprávnost činu a ovládnout své jednání, nezbytnou pomůckou.

„Posuzování možnosti vyloučené přičetnosti pachatele trestného činu jen laickou úvahou soudu, která není založena na odborných vědomostech, není dostačujícím prostředkem ke zjištění objektivní pravdy.“¹⁶⁸

„Důkaz posudkem znalce je jedním z důkazních prostředků (§ 89 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)). Ustanovení o znalcích obsahuje trestní řád v § 105 - § 111, a způsob jejich ustanovení upravuje z. č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících v. z. p.“¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ MYSLIVEČEK, Zdeněk. *Speciální psychiatrie*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1959, s. 261 - 263.

¹⁶⁷ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 173 - 174.

¹⁶⁸ Soudní rozhodnutí č. 33/1968 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. s. 46.

¹⁶⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 649.

Trestní řád ve svém § 105 odst. 1 stanoví:

„Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.“¹⁷⁰

Dále pak ve svých ustanoveních § 115 a 116 stanoví, kdy jsou znalci přibráni obligatorně. Jde o případy prohlídky a pitvy mrtvoly (přibráni jsou dva znalci) a o vyšetření duševního stavu obviněného (přibrán je vždy znalec z oboru psychiatrie).¹⁷¹

„Jde-li o vyšetření duševního stavu mladistvého obviněného, musí se přibrat znalci dva z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii. Stanoví tak zákon o soudnictví ve věcech mládeže.“¹⁷²

Znalcem může být osoba odlišná od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení, která je daným orgánem přibrána za tím účelem, aby na základě svých odborných znalostí posoudila nějakou skutečnost důležitou pro trestní řízení. Nejčastěji půjde o odborníky z určitých oblastí jako lékařství, technika nebo písmo.¹⁷³ V případech posuzování nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti zkoumá znalec vliv duševní poruchy či choroby na rozpoznávací a ovládací schopnosti pachatele trestného činu. Půjde tu tedy nejčastěji o znalce psychiatra.

„Výsadní postavení psychiatra při hodnocení duševního stavu vyšetřovaného spočívá právě v jeho odbornosti, dané nikoli jen školením, ale hlavně praktickou znalostí chorobných projevů a jejich léčení z denního styku s pacientem, a samozřejmě také znalostí normální psychiky a jejími variantami a odchylkami, bez níž by nedovedl odlišit ještě normální od již chorobného.“¹⁷⁴

Za znalce z oboru psychiatrie nemůže být považován klinický psycholog, který nemá potřebné lékařské vzdělání potřebné ke zjišťování duševního stavu obviněného.¹⁷⁵

„Rozmezí mezi psychologickým a psychiatrickým posudkem lze obecně spatřovat v tom, že jádro otázek řešených psychiatrem spočívá v oblasti psychopatologické, kdežto psychologovi je vyhrazena oblast psychologie pachatele, jehož duševní stav je poměrně

¹⁷⁰ § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 1997, s. 374.

¹⁷² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 1997, s. 374.

¹⁷³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 1997, s. 377.

¹⁷⁴ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 32.

¹⁷⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995, s. 53.

v normě. Závěry psychologických posudků mohou být užitečné, pokud objasňují některé osobnostní rysy, inteligenci pachatele nebo jeho sklony k afektivnímu jednání.“¹⁷⁶

Pozastavím se ještě v krátkosti nad ustanovováním znalce, které upravuje z. č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, a vyhláška č. 37/1967 Sb., vydaná k provedení tohoto zákona.

Podle tohoto speciálního zákona „znaleckou a tlumočnickou činnost vykonávají znalci a tlumočníci zapsaní do seznamu znalců a tlumočnicků; znaleckou činnost vykonávají také ústavy.“¹⁷⁷

Můžeme říci, že znalci vykonávají vlastně veřejný úřad, a to veřejný úřad ad hoc. Jde o veřejný posudkový úřad, nikoli úřad rozhodovací, pomocí nějž stát zajišťuje či obstarává určité odborné činnosti, jejichž výkon je nezbytný pro účely právních řízení.¹⁷⁸

„Znalec (tlumočník) je povinen vykonávat svou činnost osobně. Jestliže to vyžaduje povaha věci, je znalec (tlumočník) oprávněn přibrat konzultanta k posuzování zvláštních dílčích otázek; tuto okolnost spolu s důvody, které k ní vedly, musí uvést v posudku.“¹⁷⁹

Co se týče jmenování znalců, má ho na starosti ministr spravedlnosti, který „jmenuje a odvolává pro jednotlivé obory znalecké činnosti a pro odvětví těchto oborů znalce (tlumočnický), kteří jsou pracovníky ústředních orgánů, vysokých škol, vědeckých a výzkumných ústavů, a dále ty, kteří jsou označeni ústředními orgány.“¹⁸⁰

„U každého krajského soudu se vede seznam znalců a tlumočnicků. Zapisují se do něho všichni znalci a tlumočníci jmenovaní ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu, kteří mají bydliště v obvodu krajského soudu. Seznam obsahuje oddíl pro zápis znalců a oddíl pro zápis tlumočnicků. Člení se způsobem stanoveným ministerstvem spravedlnosti na základní obory, z nichž některé podle rozsahu se člení na odvětví.“¹⁸¹

---

¹⁷⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepříčetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995, s. 53.

¹⁷⁷ § 2 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁸ TELEČEK, Ivo. Právní postavení znalců a tlumočnicků. *Právní rádce*. 2009, č. 10, s. 6.

¹⁷⁹ § 10 odst. 1, 2 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁰ § 1 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸¹ § 4 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

7.4.2. Problematika posuzování duševního stavu

Znalecké posudky v trestních věcech bývají zpravidla vyžadovány ke zjištění přítomnosti či nepřítomnosti duševní poruchy pachatele trestného činu. Z hlediska posuzování přičetnosti a nepřičetnosti pachatele trestného činu bude hrát především roli skutečnost, zda tato duševní porucha měla vliv na rozpoznávací či ovládací schopnosti. „Následuje pak dotaz na případnou společenskou nebezpečnost pachatele z lékařského hlediska, vhodnost ochranného léčení a možnosti resocializace. Podle konkrétní situace se další dotazy mohou týkat vlivu alkoholu nebo jiné návykové látky na jednání v inkriminovanou dobu a případné existence závislosti.“¹⁸² Znalec však nehodnotí právní otázky. To znamená, že sám znalec nemůže rozhodnout, zda byl pachatel v době spáchání trestného činu nepřičetný. To je otázkou právní a na základě znaleckého posudku ji rozhoduje soud.¹⁸³

Dle četné judikatury soudů je při posuzování duševního stavu obviněného nutné přibrání znalce, psychiatra. „Pokud jsou na základě výsledků dokazování pochybnosti o plné přičetnosti pachatele, není možné zjišťovat jeho duševní stav na základě lékařského potvrzení nebo odborného vyjádření podle § 105 odst. 1 věta druhá tr. ř., ale vždy je třeba přibrat dva znalce z oboru psychiatrie.“¹⁸⁴ Tento judikát však poněkud pozměnila novela z roku 2001, která zrušila do té doby obligatorní přibrání dvou znalců v případě vyšetření duševního stavu. V § 116 tr. ř. se tedy dnes již hovoří jen o „znalci z oboru psychiatrie.“¹⁸⁵

Znalecké vyšetření provádí psychiatr buď na svobodě, nebo ve vazbě, případně ve zvláštním pozorovacím oddělení, ve výkonu trestu či během pobytu v lůžkovém zařízení.¹⁸⁶

7.4.3. Psychiatrický znalecký posudek

„Náš trestní řád – na rozdíl od obdobných norem v zahraničí – výslovně zmiňuje v souvislosti s vyšetřením duševního stavu obviněného *znalce z oboru psychiatrie* (§ 116 tr. ř.).“

---

¹⁸² PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 26.

¹⁸³ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 212.

¹⁸⁴ Soudní rozhodnutí č. 24/1976 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 662.

¹⁸⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 650.

¹⁸⁶ BAŠTECKÝ, Jaroslav. *Psychiatrie, právo a společnost : Postavení duševně nemocného ve společnosti a v právních předpisech*. PhDr. Lubomír Houdek. Praha : Galén, 1997, s. 198.

„Znalecký posudek z oboru psychiatrie vypracovávají zkušení znalci psychiatrii s příslušnou kvalifikací, kteří jsou zapsáni v seznamu znalců u krajského soudu. V případě tzv. revizních posudků může zadavatel pověřit vypracováním znaleckého posudku ústav. Vedle psychiatrů mohou být pověřeni zpracováním některých specifických aspektů znaleckého posudku další odborníci, zejména sexuolog nebo klinický psycholog. Tito odborníci mohou být přibráni k vypracování posudku též jako konzultanti.“¹⁸⁷

Pokud se týká vlastního obsahu znaleckého posudku z oboru psychiatrie, posudek by měl zachovávat určité formální náležitosti. Znalec uvede popis zkoumaného materiálu, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel, výčet otázek, na které má odpovědět a odpovědi na tyto otázky. Na konec posudku je pak připojena tzv. znalecká doložka, která obsahuje zejména označení seznamu, v němž je znalec zapsán a označení oboru, v němž podává posudky.¹⁸⁸

Otázky, kterými byl vymezen úkol znalce a které se tedy týkají skutečností, jež je nutno objasnit na základě odborných znalostí, bývají zpravidla uvedeny v opatření, kterým byl znalec orgánem činným v trestním řízení přibrán.¹⁸⁹

„Podklady pro posudek získává znalec z informací orgánu, který jej jako znalce přibral, dále studiem spisu, přítomností při výslechu svědků a obviněného či přítomností při ohledání.“¹⁹⁰

Obsahem posudku je v jeho konečné podobě tedy:

- výpis ze spisů;
- vlastní psychiatrické vyšetření (rodinná anamnéza, osobní anamnéza, dětství, školní věk, pohlavní život a manželství, povaha a záliby, choroby);
- souhrn, rozbor a závěr posudku.¹⁹¹

Posudek by měl být pokud možno stručný. Znalec by v něm neměl používat příliš odborných či latinských termínů, aby byl posudek srozumitelný i pro laiky.¹⁹²

---

¹⁸⁷ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 26.

¹⁸⁸ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 28.

¹⁸⁹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 1997, s. 380.

¹⁹⁰ DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 213.

¹⁹¹ ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 28 - 31.

¹⁹² DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, s. 213.

8. Právní úprava sankčních důsledků nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti

8.1. Trestní sankce a obecné zásady pro jejich ukládání

Druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání nalezneme v hlavě páté obecné části tr. zák. Dle § 36 tr. zák. jsou trestními sankcemi tresty a ochranná opatření.¹⁹³

„Trestněprávní sankce představují základní prostředek pro naplnění účelu trestního práva a jsou hmotněprávní reakcí státu na spáchání trestného činu anebo činu jinak trestného. Trestní zákoník (na rozdíl od zákona o soudnictví ve věcech mládeže) vychází z dualismu trestních sankcí, neboť rozlišuje dva relativně samostatné druhy trestněprávních sankcí, a to tresty a ochranná opatření. Oba druhy sankcí se v určitých směrech odlišují jak účelem, tak podmínkami pro jejich ukládání. V konkrétním případě však je možné oba druhy sankcí kombinovat a uložit pachateli trest i ochranné opatření současně.“¹⁹⁴

„V našem trestním právu je trest prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákoníkem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, které může pachateli trestného činu uložit jen soud.“¹⁹⁵

Dle čl. 90 Ústavy „*Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.*“¹⁹⁶

Základní principy, které musí být dodržovány při ukládání trestních sankcí jsou:

- *zásada zákonnosti* – nulla poena sine lege;
- *zásada humanity* – zákaz krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu;
- *zásada přiměřenosti* – přiměřenost trestu vzhledem k závažnosti spáchaného činu;
- *zásada individualizace* – při ukládání sankce je třeba zohlednit konkrétní okolnosti případu;
- *zásada ochrany zájmů osob poškozených trestným činem* – nárok na materiální a morální satisfakci.¹⁹⁷

¹⁹³ § 36 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

¹⁹⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 58.

¹⁹⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 348.

¹⁹⁶ Čl. 90 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁹⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 59.

8.2. Tresty

Soud se při ukládání trestů musí vždy řídit určitými obecnými zásadami, které se vztahují především ke stanovení druhu a výměry trestu. V trestním zákoníku jsou zakotveny v § 39 a patří mezi ně:

- povaha a závažnost trestného činu; osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele a jeho dosavadní způsob života; možnost nápravy pachatele; chování pachatele po činu; snaha nahradit škodu nebo jiné škodlivé následky; zda a do jaké míry přispěl pachatel jako spolupracující obviněný k objasnění zvláště závažného trestného zločinu; účinky a důsledky trestu pro budoucí život pachatele (§ 39 odst. 1);
- okolnosti spoluurčující povahu a závažnost trestného činu (§ 39 odst. 2);
- polehčující a přitěžující okolnosti (§ 41 a § 42 tr. zák); doba, jež uplynula od spáchání činu; délka trestního řízení (§ 39 odst. 3);
- získání nebo snaha o získání majetkového prospěchu trestným činem (§ 39 odst. 7).¹⁹⁸

„Všechny okolnosti důležité z hledisek uvedených v § 39 odst. 2 tr. zák. je nutno nejen zjišťovat, nýbrž je také objektivně (tj. bez přeceňování nebo podceňování některé z nich) hodnotit. Přitom je třeba vždy uvést, zda a do jaké míry ta či ona okolnost zvyšuje nebo snižuje závažnost trestného činu.“¹⁹⁹

8.2.1. Nepříčetný pachatel

Problematika ukládání trestu pachateli, který spáchal trestný čin v nepřičetnosti, je spojena s trestným činem opilství (§ 360 tr. zák.).

„Jednání podle § 360 tr. zák. může být přečinem, zločinem, dokonce i zvláště závažným zločinem, v závislosti na tom, jaký „jinak trestný čin“ byl v nepřičetnosti pachatelem spáchán. Už jen z tohoto pohledu je naše úprava málo smysluplná a stěží pochopitelná, neboť v důsledku vlastně popírá původní záměr – odstranit plnou trestní odpovědnost za jednání v nepřičetnosti, kterou si pachatel přivodil zaviněně, a postihovat jej pouze právě za zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti, přičemž v tomto stavu čin jinak trestný je pouhou

---

¹⁹⁸ § 39 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

¹⁹⁹ Soudní rozhodnutí č. II/1965 Sb. rozh. tr. in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1.1.2010. Praha : Leges, 2009. s. 62.

objektivní podmínkou trestnosti. Podle naší úpravy při zohlednění vysoké horní hranice trestní sazby však bude trestní odpovědnost pachatele ve skutečnosti závislá na tom, jaký čin jinak trestný ve stavu nepřičetnosti spáchal, a to se všemi důsledky, včetně možnosti ukládání některých druhů trestů, způsobů jejich výkonu, jakož i se všemi z toho plynoucími procesními důsledky.²⁰⁰

8.2.2. Zmenšeně přičetný pachatel

Náš trestní zákoník upravuje v ustanovení § 40 speciální právní úpravu ukládání trestu pachateli se zmenšenou přičetností. Jak už vyplývá z předchozích kapitol, zmenšená přičetnost nevylučuje trestní odpovědnost pachatele trestného činu. Byl-li tedy trestný čin spáchán ve stavu zmenšené přičetnosti, pachatel je trestně odpovědný, avšak bude vůči němu uplatněn zvláštní postup.²⁰¹

Z hlediska rozhodování o sankci má zmenšená přičetnost tyto důsledky:

- Obligatorní důsledek spáchání činu ve stavu zmenšené přičetnosti dle § 40 odst. 1 tr. zák. a § 25 odst. 2 zák. mládeže:
  - a) Jestliže dospělý pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti, který si, a to ani z nedbalosti, nepřivodil vlivem návykové látky, přihlédne soud k této okolnosti při stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 40 odst. 1 tr. zák.).
  - b) Při stanovení druhu trestního opatření a jeho výměry přihlédne soud pro mládež u mladistvého pachatele také k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky (§ 25 odst. 2 zák. mládeže).
- Fakultativní důsledky zmenšené přičetnosti:
  - a) fakultativní uložení ochranného léčení,
  - b) snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby za současně uloženého ochranného léčení,
  - c) upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence, § 47 odst. 2 tr. zák.,
  - d) upuštění od potrestání za současně uloženého ochranného léčení,

---

²⁰⁰ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009, s. 437 - 438.

²⁰¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 190.

- e) upuštění od uložení trestního opatření za současně uloženého ochranného léčení nebo zabezpečovací detence.²⁰²

8.3. Ochranná opatření

8.3.1. Ochranná opatření dle trestního zákoníku

„Ochranná opatření lze vymezit jako trestněprávní následek (trestněprávní sankci) trestného činu nebo činu jinak trestného. Ukládá je soud v trestním řízení a státní mocí, resp. prostředky státního donucení je také zajištěna jejich vykonatelnost. Jsou tedy vedle trestů jedním z druhů trestněprávních sankcí ukládaných dospělým pachatelům trestných činů, což výslovně uvádí § 39 tr. zák.“²⁰³

Ochranné opatření lze však (na rozdíl od trestu) uložit i za čin jinak trestný. Soud přitom může ukládat buď tresty a ochranná opatření samostatně, nebo je kombinovat. Může také nahrazovat tresty ochrannými opatřeními.²⁰⁴

Lze tedy shrnout, že ochranné opatření je samostatnou kategorií trestních sankcí, které lze uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také osobám, které nejsou trestně odpovědné (pro nepříčetnost nebo pro nedostatek věku). Jsou projevem tzv. dualismu trestních sankcí v českém právu a sleduje se jimi především prevence porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem. Jejich výkon se nepromlčuje, nezahlazují se a nemohou být prominuta cestou milosti.²⁰⁵

Co se týče zásad, které je třeba dodržovat při ukládání ochranných opatření, patřila by sem (stejně jako u ukládání trestů) především zásada přiměřenosti, která je v trestním zákoníku výslovně zakotvena v § 96.

„Jsou-li splněny podmínky pro uložení více ochranných opatření, lze je uložit vedle sebe, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Lze-li však dosáhnout potřebného působení

---

²⁰² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 190.

²⁰³ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 422.

²⁰⁴ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 423.

²⁰⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 127 – 128.

na osobu, které je ukládáno, a náležitě ochrany společnosti jen jedním z nich, uloží se jen takové ochranné opatření.²⁰⁶

Druhy ochranných opatření jsou zakotveny v ustanovení § 98 odst. 1 tr. zák:

- ochranné léčení,
- zabezpečovací detence,
- zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- ochranná výchova.

Ochrannou výchovu přitom upravuje zvláštní zákon, a to z. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Lze ji uložit jen mladistvému anebo osobě mladší patnácti let, která se dopustila činu jinak trestného.²⁰⁷

Ochranné léčení (§ 99 tr. zák.) – smyslem jeho uložení je především terapeutické působení na osoby, které se dopustily trestného činu, či činu jinak trestného. V případě nepřičetných či zmenšeně přičetných osob půjde mnohdy o osoby pro společnost nebezpečné, kdy je zapotřebí jejich izolace od ostatních členů společnosti. Ochranné léčení bývá uloženo i osobám, které se oddávají zneužívání návykových látek. Případy, kdy se ochranné léčení ukládá obligatorně a kdy fakultativně jsou stanoveny v trestním zákoníku. Pro účely této diplomové práce je nejvýznamnější uložení ochranného léčení pachateli činu jinak trestného, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný, pokud je jeho pobyt na svobodě nebezpečný. Stejně se může ochranné léčení uložit i pachateli, který spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Ochranné léčení se vykonává zpravidla v léčebném ústavu (ústavní forma ochranného léčení). Lze však nařídit i léčení ambulantní, pokud může splnit svůj účel.²⁰⁸

Velmi významná je nově upravená problematika přiměřenosti a proporcionality ochranného léčení. „Dle § 96 odst. 1 nového trestního zákoníku nelze uložit ochranné opatření, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákoníkem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Otázkou je vztah mezi jednotlivými faktory přiměřenosti.“ Podle

---

²⁰⁶ § 97 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

²⁰⁷ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 424.

²⁰⁸ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 425 – 427.

Matiaška je tento vztah vyřešen tak, že přiměřenost bude dána, pokud každý její faktor bude samostatně naplněn.²⁰⁹

Nová právní úprava ochranného léčení v trestním zákoníku přinesla také omezení jeho trvání. Dle § 99 odst. 6 tr. zák. potrvá ochranné léčení, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však dvě léta. Matiaško toto omezení vítá, neboť se zde jedná o posílení práv pachatele na jejich ústavní úrovni.²¹⁰

Zabezpečovací detence (§ 100 tr. zák.) – účelem je také léčebné působení na osoby, které vzhledem ke své duševní poruše mohou být velmi nebezpečné svému okolí i celé společnosti. Je však charakteristická přísnějšími opatřeními pro zajištění ostrahy detenčních zařízení, protože je určena pro extrémně nebezpečné osoby (například osoby trpící závažnou sexuální deviací).²¹¹

8.3.2. Ochranná opatření dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže

„Rozdíly mladistvých a dospělých pachatelů, které vyplývají z obecně nižší rozumové a mravní vyspělosti a nezralosti mladistvých, odůvodňují nejen zvláštní úpravu podmínek vzniku trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, ale také zvláštní úpravu při řešení důsledků deliktu spáchaného mladistvým. Základním předpokladem pro takovou úpravu je skutečnost, že u mladistvého obecně existuje větší možnost, že se podaří jeho výchovu a budoucí život včas usměrnit tak, aby se taková osoba v budoucnu již trestné činnosti vyvarovala.“²¹²

Trestání mladistvých je součástí speciálního z. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

„Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního

---

²⁰⁹ JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009, s. 97 – 98.

²¹⁰ JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009, s. 104.

²¹¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 428.

²¹² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 444.

vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.²¹³

Na rozdíl od trestního zákoníku je pro zákon o soudnictví ve věcech mládeže charakteristický tzv. monistický systém sankcí, ve kterém jsou vedle sebe zařazena:

- výchovná opatření (§ 15 až § 20 zák. mládeže);
- ochranná opatření (§ 21 až § 23 zák. mládeže);
- trestní opatření (§ 24 až § 35 zák. mládeže).²¹⁴

„Pro vztahy mezi těmito opatřeními v souladu se zásadou pomocné role trestní represe platí, že trestní opatření mohou být použita pouze tehdy, jestliže jiná opatření (případně zvláštní způsoby řízení) by zřejmě nevedla k dosažení účelu zákona.“²¹⁵

Druhy ochranných opatření ukládaných mladistvým pachatelům provinění jsou stanoveny v § 21 zák. mládeže:

- ochranné léčení,
- zabránění věci,
- ochranná výchova.

Ochrannou výchovu lze uložit podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Kdežto ostatní ochranná opatření se ukládají podle trestního zákoníku.²¹⁶

---

²¹³ § 9 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁴ JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004, s. 25.

²¹⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Problémy trestního postihu mladistvých: Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2003, s. 21.

²¹⁶ § 21 odst. 1 a 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

9. Srovnání naší právní úpravy s právními úpravami v zahraničí

9.1. Obecný výklad

Za závěrečnou kapitolu své diplomové práce jsem zvolila srovnání naší právní úpravy nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti s některými právními úpravami zahraničními. Přestože jde o nesmírně zajímavé téma, které by si zasloužilo podrobného zpracování a jistě by se mohlo stát samostatným tématem jiné diplomové práce, nezbylo mi bohužel dost prostoru na to, abych se této problematice podrobněji věnovala. Proto jsem zvolila dvě země, o nichž si myslím, že jejich právní úprava nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti stojí za zmínku, a to Francii a Německo.

9.2. Francie

Francouzský trestní zákoník, tedy tzv. „Code Pénal“ se problematice nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti věnuje v části druhé, nazvané „Des Causes d’Irresponsabilité ou d’Atténuation de la responsabilité“, což v překladu znamená „Příčiny neodpovědnosti či zmírněné odpovědnosti“.

Ustanovení článku 122-1 pojednává o „nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti“ těmito slovy:

„N’est pas pénalement responsable la personne dui était atteinte, au moment des faits, d’un trouble psychique ou neuropsychique ayant aboli son discernement ou le kontrole de ses adres.“

„La personne dui était atteinte, au moment des faits, d’un trouble psychique ou neuropsychique ayant altéré son discernement ou entrané le kontrole de ses adres demeure punissable; toutefois, la juridiction tient compte de cette circonstance eorsqu’elle détermine la peine et un fixe la régime.“

„Není trestně odpovědný, kdo byl stížen v době činu duševní poruchou (psychickou poruchou nebo neuropsychickou poruchou), mající vliv na ztrátu jeho rozpoznávací nebo ovládací schopnosti.“

„Osoba, která v době činu trpěla duševní poruchou (psychickou poruchou nebo neuropsychickou poruchou), mající vliv na zhoršení jeho rozpoznávací nebo ovládací schopnosti, zůstává trestně odpovědná. Nicméně soud vezme v úvahu tuto okolnost při ukládání a výměře trestu.“²¹⁷

Nelze si nevšimnout, že francouzská právní úprava je té naší velice podobná. Až na formulační rozdíly vystihuje přesně ty nejdůležitější složky, které jsou pro určení nepřičetnosti nezbytné i v naší právní úpravě. Tedy jak biologické kritérium duševní poruchy, která je ve francouzském trestním zákoníku popsána jako psychická nebo neuropsychická porucha, tak psychologické kritérium v podobě ztráty rozpoznávacích a ovládacích schopností pachatele. Obě kritéria pak musí být splněna v době činu.

9.3. Německo

„Trestní zákon SRN užívá pro náš pojem nepřičetnosti termín „Schuldunfähigkeit“, tedy „neschopnost viny“. V § 19 německého „Strafgesetzbuch“ (dále jen StGB) se mluví o neodpovědnosti resp. „neschopnosti viny“ dítěte, které nedosáhlo věku 14 let. Ustanovení § 20 StGB mluví o neodpovědnosti „neschopnosti viny“ pro duševní poruchy („Schuldunfähigkeit wegen seelischer Störungen):

„Bez viny jedná ten, kdo při spáchání činu není pro chorobnou duševní poruchu, pro hlubokou poruchu vědomí nebo pro slabomyslnost nebo pro jinou těžkou duševní úchylku (Abartigkeit) schopen rozpoznat bezprávnost činu nebo podle tohoto poznání jednat.“²¹⁸

„V § 21 StGB se hovoří o zmenšené přičetnosti a odkazuje se na zvláštní případy snížení trestu. Zmenšená přičetnost zde tedy může mít za následek podstatné snížení trestu.“²¹⁹

Ještě bych se chtěla v krátkosti pozastavit nad problematikou trestného činu opilství a jeho právní úpravou v Německu.

---

²¹⁷ ROUJOU do BOUBÉE, Gabriel, et. al. *Code Pénal: Commenté*. Paris: Dalloz, 1996. s. 31.

²¹⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995, s. 26 - 27.

²¹⁹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995, s. 27.

„Trestný čin opilství nalezneme v 27. oddíle zvláštní části německého trestního zákona nazvané jako „Trestné činy všeobecně nebezpečné (Gemeingefährliche Straftaten)“. Skutková podstata tohoto činu nese pak označení „Vollrausch“ a zahrnuje jednak stav opojení, ale zároveň stav vylučující příčetnost. Je tedy přesnější než náš název „Opilství“. Stejně jako v našem právním řádu se i v německém trestním zákoně vyžaduje nepřítomnost a trestný čin opilství se nevztahuje na pachatele, který by byl zmenšeně příčetný.“²²⁰

---

²²⁰ LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 3, s. 28 – 29.

Závěr

Jako téma své diplomové práce jsem si rozhodně zvolila velice náročné téma. Mohlo by se zdát, že když je institut nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti vymezen v trestním zákoníku jen ve dvou paragrafech, jde o otázku jednoduchou a v podstatě stručnou, a to jak po stránce její právní úpravy, tak co do jejího obsahu.

Během psaní jsem ovšem zjistila, že tomu tak zdaleka není. Přestože samotné instituty nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti zákonodárce vymezuje velmi krátce, jsou spojeny s nesčetnými tématy dalšími a ve svém souhrnu se jedná o velice komplikovanou a rozsáhlou materii v oblasti celého trestního práva. Podíváme - li se například na problematiku duševních poruch a jejich vlivu na lidskou psychiku, nalezneme zde velmi výraznou spojitost s trestněprávní problematikou nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti.

Duševní poruchy považuje za významné rovněž zákonodárce, o čemž svědčí fakt, že je nově zakotvil v trestním zákoníku účinném od 1. 1. 2010. To shledávám jako velký přínos současnému trestnímu právu, neboť poskytuje základ pro odlišné posuzování trestní odpovědnosti pachatelů trestných činů stížených duševní poruchou, ať už vyvolanou požitím návykové látky či jiného původu.

Nově byla také začleněna do trestního zákoníku zmenšená přičetnost, která si dle mého názoru rozhodně zaslouhuje být součástí samostatného ustanovení. I v tomto tedy shledávám velké pozitivum pro budoucí trestní právo. Obě tyto „novinky“ v trestním zákoníku jsem ve své práci popsala v kapitolách o platné právní úpravě nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti. Na duševní poruchy jsem se však zaměřila ještě v rámci jedné kapitoly, a to kapitoly pojednávající o duševních poruchách a znaleckém posuzování, protože se domnívám, že jde o otázku pro dané téma natolik významnou, že je nutné ji rozebrat více do hloubky. Velmi podrobně jsem se věnovala historickému vývoji institutů nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti. Shledávám totiž historická východiska jako velmi důležitou součást každé odborné práce. Jsou jednak prostředkem srovnání a jednak tvoří po obsahové stránce velice poutavou a zajímavou část celé práce. Při svém historickém „bádání“ jsem vycházela od dob nejstarších, tedy od dob římského práva, až po právní úpravu v trestním zákoně z roku 1961.

Jedna ze stěžejních kapitol mé práce pojednává o nepřičetnosti způsobené návykovými látkami. Protože požívání alkoholu a jiných návykových látek patří mezi velice významné kriminogenní faktory v dnešní společnosti a značná část trestných činů je spáchána právě pachateli pod vlivem některé z těchto látek, věnovala jsem této otázce značnou pozornost.

Zaměřila jsem se především na trestný čin opilství, jeho historii a současnou právní úpravu. Právě platná právní úprava trestného činu opilství budí často rozpory, a to zejména z hlediska příliš přísné sankce, která je za něj ukládána. Ta je totiž provázána se sankcí za tzv. kvazidelikt, tedy čin jinak trestný a nikoliv tedy se sankcí za přivedení se do stavu nepřičetnosti, jak by tomu z logiky věci mělo být.²²¹ Alkohol se podílí na trestné činnosti ve stále se zvyšujícím měřítku. Proto mu věnuji ve své diplomové práci pozornost ještě jednou, a to v kapitole o duševních poruchách a znaleckém posuzování. Zde popisují druhy duševních poruch vyvolaných požíváním alkoholu a také chronický alkoholismus. Jde však o téma, které by si jistě zasloužilo ještě daleko podrobnějšího zpracování.

Důležitá část diplomové práce pojednává o problematice znaleckého posuzování. Zaměřila jsem se v ní hlavně na náležitosti psychiatrického znaleckého posudku a na některé otázky právního postavení znalců, které jsou upraveny ve speciálním zákoně.

Nemohla jsem opomenout sankční důsledky nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti, tedy tresty a ochranná opatření. Ochranná opatření mají poněkud zvláštní úlohu mezi trestněprávními sankcemi, protože je u nich zvýrazněna jejich úloha preventivní a léčebná. V novém trestním zákoníku byla upravena zásada přiměřenosti při ukládání ochranných opatření, což považuji za velký přínos.

Závěrečnou část mé práce tvoří kapitola o zahraničních právních úpravách. Protože jsem byla v rozsahu diplomové práce omezena počtem stran, nemohla jsem se tomuto zajímavému tématu věnovat tak podrobně, jak bych si přála. Proto jsem velice stručně uvedla pouze právní úpravu nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti ve Francii, která je té naší právní úpravě velice podobná a doplnila jsem ji právní úpravou v Německu. I toto téma je však natolik mnohohrstevné a obsáhlé, že by se mohlo stát předmětem vědeckých prací.

Snažila jsem se v mé práci podat rozbor jak samotných institutů nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti, tak i okruhů s nimi úzce spojených. Jistě se mi to nepodařilo vyčerpávajícím způsobem. Zvolila jsem si však pro svou diplomovou práci téma velmi široké a zasahující do více vědních oborů než je trestní právo. Doufám tedy, že jsem podala alespoň ucelený výklad toho nejdůležitějšího v této složité a komplikované oblasti trestního práva.

---

²²¹ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 797.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti, která je spojena především s osobou pachatele trestného činu.

Struktura práce je koncipována od obecného vymezení dané tematiky k podrobnějším a odborně zaměřeným kapitolám.

Celá práce začíná pojmovým vymezením nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti, které představuje obecný úvod do dané problematiky. Následuje pak exkurz do historie právní úpravy nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti. Stěžejní kapitolou práce je popis platné právní úpravy nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti v novém trestním zákoníku, účinném od 1. 1. 2010, která je velice stručně srovnána s právní úpravou předchozí.

Pozornost je věnována také tématice tzv. relativní – podmíněné trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů provinění.

Rozsáhlou a velice významnou součástí této diplomové práce je kapitola o nepřičetnosti způsobené návykovými látkami, ve které je podrobněji vymezen především trestný čin „Opilství“.

V práci je věnována samostatná pozornost také důležité problematice duševních poruch, které mohou být příčinou nepřičetnosti, a to se zaměřením na psychopatie, sexuální deviace a duševní poruchy vyvolané požíváním alkoholu. Plynule na tuto problematiku navazuje pojednání o znaleckém posuzování, a to především z oboru psychiatrie.

Nedílnou součástí práce je kapitola o sankčních důsledcích nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti. V samém závěru je uvedeno srovnání naší platné právní úpravy s právními úpravami zahraničními.

Seznam klíčových slov

- *nepřičetnost, zmenšená přičetnost, duševní porucha, pachatel, návyková látka, alkohol, ochranné léčení, znalecký posudek, psychiatrie*

Annotation

The diploma thesis deals with the issue of insanity and decreased sanity, which is connected with a perpetrator for criminal act.

The structure of the thesis is conceived from the general definition of the subject matter to its more detailed commentary in individual chapters.

The thesis starts with the general introduction to the issue containing the definition of insanity and decreased sanity. This introductory part is followed by an excursus to the history of legal regulations concerning insanity and decreased sanity. The crucial chapter of the thesis focuses on the present legal regulations under the rule of the current penal code, which has been in force since 1/1/10. The present legal regulations are then briefly compared with the previous legal regulations.

Attention is also given to the matter of the relative (conditional) legal responsibility of juvenile perpetrators for criminal act.

Essential part of the thesis is the chapter focusing on the issue of insanity caused by addictive drugs. This chapter contains a detailed definition of the criminal act of 'Insobriety'.

The diploma thesis also includes an independent chapter about mental disorders often resulting in insanity, especially psychopathy, sexual deviations and mental disorders caused by drinking. alcohol. A treatise on expert testimony in the field of psychiatry follows.

A chapter on legal sanctions forms another important part of the thesis. The conclusion compares the Czech and the foreign legal regulations concerning the issue.

Key words

- *insanity, decreased sanity, mental disorder, perpetrator, addictive drug, alcohol, compulsory treatment, expert testimony, psychiatry*

Příloha č. 1

Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize (MKN – 10)

F10: Poruchy vyvolané požíváním alkoholu

- F10.0 Akutní intoxikace
- F10.1 Škodlivé užívání
- F10.2 Syndrom závislosti
- F10.3 Odvykací stav
- F10.4 Odvykací stav s deliriem
- F10.5 Psychotická porucha
- F10.6 Amnestický syndrom
- F10.7 Reziduální stav a psychotická porucha s pozdním začátkem

F11: Duševní poruchy vyvolané užíváním drog

- F11 Poruchy vyvolané požíváním opioidů
- F12 Poruchy vyvolané požíváním kanabinoidů
- F13 Poruchy vyvolané užíváním sedativ nebo hypnotik
- F14 Poruchy vyvolané požíváním kokainu
- F15 Poruchy vyvolané požíváním jiných stimulantů (včetně kofeinu)
- F16 Poruchy vyvolané požíváním halucinogenů
- F18 Poruchy vyvolané užíváním organických rozpouštědel
- F19 Poruchy vyvolané požíváním několika látek a požíváním jiných psychoaktivních látek

Zdroj: MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE NEMOCÍ. 10. revize. *Duševní poruchy v primární péči. Vodička pro diagnostiku a léčbu.* Praha: Psychiatrické centrum, 2001, s. 87 – 88.

Příloha č. 2

Rozdělení psychopatií

- Psychopatie thymopatická (hyperthymní, hypothylní, thymolabilní, hypersenzitivní, astenická, explozivní);
- Psychopatie anetická;
- Psychopatie nestálá a nezdrženlivá;
- Sexuální deviace;
- Psychopatie hysterická;
- Psychopatie schizoidní;
- Psychopatie psychastenická (pedanti, anankasti, obsedanti);
- Psychopatie s trvale dominujícím, eventuálně ovládacím zaměřením (paranoidní, fanatičtí, kverulanti);
- Psychopatie polymorfní.

Seznam použité literatury

Právní předpisy:

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

Zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Monografie:

BAŠTECKÝ, Jaroslav. *Psychiatrie, právo a společnost : Postavení duševně nemocného ve společnosti a v právních předpisech*. PhDr.Lubomír Houdek. Praha : Galén, 1997. 208 s. *Theatrum medico-iuridicum*; sv. 1.

BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. 71s.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepříčetný pachatel (aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 55, 1995. 97 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 431 s.

DUFEK, Miroslav. *Soudní psychiatrie*. Praha: Orbis, 1976, 272 s.

HORVAI, Ivan. *Psychopatie*. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968. 256 s.

- JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009, 224 s.
- JELÍNEK, Jiří, a kol. *Problémy trestního postihu mladistvých: Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2003. 85 s.
- JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1.1.2010. Praha: Leges, 2009. 896s.
- JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část; zvláštní část*. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde, 2008. 832 s.
- JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 1997. 752 s.
- JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle stavu k 1. 1. 2010. Praha : Leges, 2009. 1216 s.
- JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004. 144s.
- KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha : Melantrich, 1935. 337 s.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 98s.
- KÓNYOVÁ, Enikö. *Nepříčetnost: problematika právní úpravy v trestním zákoně České republiky de lege lata a de lege ferenda*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. 75 s.
- MALÝ, Karel, a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde a. s., 1997, 572 s.
- MEČÍŘ, Jan. *Základy soudní psychiatrie pro právníky*. 2. vydání. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1996, 62 s.
- MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE NEMOCÍ. 10.revize. *Duševní poruchy v primární péči. Vodítka pro diagnostiku a léčbu*. Praha: Psychiatrické centrum, 2001. 104s.
- MYSLIVEČEK, Zdeněk. *Speciální psychiatrie*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1959. 488 s.
- NĚMEC, Jiří. *Psychopatie a kriminalita: Život ze dne na den*. Praha: MV ČR Centurion, 1993. 71 s.
- NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria, HÁJEK, Stanislav. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. 140s.

PAVLOVSKÝ, Pavel, a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2004. 204 s.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, 76 s.

ROUJOU do BOUBÉE, Gabriel, et. al. *Code Pénal: Commenté*. Paris: Dalloz, 1996. 878 s.

SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2003. 456 s.

ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6.*, doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 742 s.

ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2007. 1227 s.

ŠTUDENT, Vladimír. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 101 s.

Odborné články v časopisech:

GŘIVNA, Tomáš. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 67 - 72.

CHROMÝ, Jakub. Trestněprávní ochrana mládeže v návrhu trestního zákoníku. *Trestní právo*. 2009, č. 2, s. 17 – 23.

LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 2, s. 55 - 59.

LANGER, Petr. Trestný čin opilství. *Bulletin advokacie*. 2005, č. 3, s. 28 – 33.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 4, s. 35-39.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 5, s. 37-40.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 6, s. 27-31.

ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, č. 7 - 8, s. 38-48.

ŘÍHA, Jiří. Ještě k trestnému činu opilství. *Bulletin advokacie*. 2006, č. 4, s. 32 - 37.

TELEC, Ivo. Právní postavení znalců a tlumočnicků. *Právní rádce*. 2009, č. 10, s. 4 - 11.

Internetové zdroje:

<http://pravnicaradce.ihned.cz/c4-10078240-38730700-F00000_d-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>

<http://zpravy.idnes.cz/vrah-zastrelil-manzele-v-jejich-byte-v-budejovicich-zadrzeli-ho-v-nemecku-112-/krimi.asp?c=A100211_090036_krimi_js>